

RELATIONES RERUM

RÉGÉSZETI TANULMÁNYOK NAGY MARGIT TISZTELETÉRE



RELATIONES RERUM

Régészeti tanulmányok
Nagy Margit tiszteletére

RELATIONES RERUM

Archäologische Studien
zu Ehren von Margit Nagy

Főszerkesztő

KOROM ANITA

Szerkesztők

BALOGH CSILLA – MAJOR BALÁZS – TÜRK ATTILA



Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Régészettudományi Intézet



Budapesti Történeti Múzeum

BUDAPEST
2018



TARTALOM – INHALT – CONTENTS – СОДЕРЖАНИЕ

VIDA TIVADAR

Köszöntő	11
Tabula Gratulatoria	15
Nagy Margit publikációi	17

M. VIRÁG ZSUZSANNA

A dunántúli vonaldíszes kerámia ember alakú agyagplasztikáiról egy újabb budapesti töredék kapcsán	25
Über die menschenförmigen Tonplastiken der transdanubischen Linienbandkeramikkultur im Licht eines Neuen Fragmentes von Budapest (Kom. Pest, Ungarn)	40

REMÉNYI LÁSZLÓ

A bronzkori településtörténeti változások értelmezése az új kronológiai adatok alapján	47
Die Interpretation von bronzezeitlichen siedlungsgeschichtlichen Änderungen mit Hilfe der neuen chronologischen Angaben	56

SZILAS GÁBOR

Elmosódó határok – A Pilinyi és Urnamezős kultúra lelőhelye Budapest, Rákoscsaba-Péceli úton	59
Verfliessende Grenzen – Der Fundort der Piliny- und Urnenfelderkultur in Budapest, Rákoscsaba, Péceli-Strasse (Kom. Pest, Ungarn).....	75

MERCZI MÓNICA

Újabb adatok a késő bronzkor embertanához (Budapest-Péceli út)	85
Neue Angaben zur Anthropologie der Spätbronzezeit (Budapest-Péceli-Strasse, Kom. Pest, Ungarn)....	94

TÓTH FARKAS MÁRTON

Szkíta kori nyílhegyek a Budapesti Történeti Múzeum gyűjteményében	99
Skythenzeitliche Pfeilspitzen in der Sammlung des Historischen Museums von Budapest.....	110

HORVÁTH LÁSZLÓ ANDRÁS

Zwerge, Riesen, Schmiede und Bergarbeiter – Angaben zur frühesten Metallurgie	115
Törpék, kovácsok, bányászok – Adatok a legkorábbi fémművességhez.....	127

KÉRDŐ KATALIN

Detail eines römischen Kellers aus dem Vicus von Aquincum-Víziváros (Budapest II. Bezirk, Vitéz-Strasse 10, Kom. Pest, Ungarn).....	129
Római kori pince részlete az aquincum-vízivárosi tábor vicusából (Budapest II. kerület, Vitéz utca 10.).....	134

NÉMETH MARGIT

Egy császárlátogatás emléke Aquincumban	139
Das Andenken eines Kaiserbesuches in Aquincum	142

BUDAI BALOGH TIBOR

New Altar – Old Acquaintance. C. Iulius Probinus and the <i>schola speculatorum</i> of Aquincum	145
Új oltár – régi ismeretség. C. Iulius Probinus és az aquincumi <i>schola speculatorum</i>	154

LASSÁNYI GÁBOR	
Egy ókori amulett az aquincumi katonaváros területéről	157
Ein antikes Amulett vom Gebiet der Militärstadt Aquincum	161
APPENDIX: KERÉNYI-NAGY VIKTOR	
Jelentés a Vályog utcában talált római kori bullából előkerült tövismaradványokról.....	162
PÁSZTÓKAI-SZEŐKE JUDIT	
Te rongyos élet – Budapest-Vályog utca 6. szám alatt feltárt sír bullájából származó textil vizsgálata és értelmezése	167
Die untersuchung und Deutung des im Grab der in Budapest, Vályog-Strasse 6 (Kom. Pest, Ungarn) freigelegten Bulle gefundenen Textilrestes	172
KOROM ANITA	
Korai szarmata női sír Dunakeszi határából	175
Ein frühsarmatisches Frauengrab in der Gemarkung von Dunakeszi (Kom. Pest, Ungarn)	193
BUZÁR ÁGOTA – BERNERT ZSOLT	
Dunakeszi-Székesdűlő „D” tömb lelőhelyről előkerült 118. sír embertani jellemzése	203
Die anthropologische Charakterisierung des im Grab 118 von Dunakeszi-Székesdűlő, Block „D” (Kom. Pest, Ungarn) freigelegten Skelettes	206
MOZGAI VIKTÓRIA – SZABÓ MÁTÉ – MAY ZOLTÁN – BAJNÓCZI BERNADETT	
A Dunakeszi-Székesdűlőn feltárt korai szarmata sír aranyleleteinek kézi röntgenfluoreszcens és elektron-mikroszondás vizsgálata	209
Handheld XRF and electron microprobe study of gold founds of an Early Sarmatian grave (Dunakeszi-Székesdűlő, County Pest, Hungary).....	218
VÖRÖS GABRIELLA – DINNYÉS ISTVÁN	
Szarmata és hun kori tűtartók Magyarországon II. A csont tűtartók	225
Sarmatische und hunnenzeitliche Nadelhalter in Ungarn II. Nadelhalter aus Bein (Kat. 12–43)	246
ISTVÁNOVITS ESZTER – KULCSÁR VALÉRIA	
A hun kori barbárok társadalmi rétegződése a legújabb magyarországi kutatások fényében.....	253
Die gesellschaftliche Schichtung der hunnenzeitlichen Barbaren im Lichte der neuesten ungarischen Forschungen	264
VADAY ANDREA	
Késő szarmata periódus sírja Jánoshalmán.....	269
Ein Grab aus der spätsarmatischen Periode in Jánoshalma (Kom. Bács-Kiskun, Ungarn).....	286
PINTYE GÁBOR	
Szándékos vagy véletlen? Újabb „magányos” kora népvándorlás kori sírok Nagykálló határában	291
Absichtlich, oder zufällig? Neu entdeckte frühvölkerwanderungszeitliche Einzelgräber an der Grenze von Nagykálló (Kom. Szabolcs-Szatmár-Bereg, Ungarn).....	301
SÓSKUTI KORNÉL – MARCSIK ANTÓNIA	
Kora népvándorlás kori temetkezések Óföldeák-Ürmös (M43 9–10. lh.) lelőhelyen.....	307
Bestattungen aus der frühen Völkerwanderungszeit auf dem Fundort Óföldeák-Ürmös (M43 Fo. 9–10, Kom. Csongrád, Ungarn).....	328

ОКСАНА В. ГОПКАЛО

- Некоторые аспекты изучения костюма носителей культуры Черняхов–Сынтана-де-Муреш339
Some aspects of studying of the costume of the Chernyakhov–Sîntana-de-Mureş Culture's
population346

HORVÁTH ESZTER

- Van új a lencse alatt – A szilágysomlyói kincs fibuláinak műhelyösszefüggései
a legújabb optikai mikroszkópos vizsgálat alapján355
Es gibt etwas Neues unter der Objektlinse – Die Zusammenhänge der Werkstätten der Fibeln im
Schatz von Szilágysomlyó (Şimleu Silvaniei, Rumänien) aufgrund der neuesten Untersuchung unter
optischem Mikroskop365

MAXIM E. LEVADA

- A buckle from Szabadbattyán (County Fejér, Hungary) and its parallels373
Пряжка из Сабадбаттьян и её параллели (область Фейер, Венгрия)388

МИХАИЛ М. КАЗАНСКИЙ

- Погребения и «поминальники» воинских предводителей пост-гуннского времени
в понтийских степях393
A pontuszi sztyepp késő hun kori időszakából származó katonai elit sírjai és emlékhelyei400

АННА В. МАСТЫКОВА

- Центрально-азиатские зеркала у кочевников пост-гуннского времени в Восточной Европе409
Közép-ázsiai tükrök a kelet-európai sztyepp késő hun kori leletanyagában415

MASEK ZSÓFIA

- A gepida kor Hódmezővásárhely térségében I. A gepida kori településhálózat és a
hódmezővásárhely-kotacparti 1934. évi feltárás kerámiaanyaga419
Die Gepidenzeit in der Gemarkung von Hódmezővásárhely. Das gepidenzeitliche Siedlungs-
system und das Keramikmaterial der Ausgrabung 1934 in Hódmezővásárhely-Kotacpart
(Kom. Csongrád, Ungarn)436

SZENICZEY TAMÁS – HAJDU TAMÁS – MARCSIK ANTÓNIA

- Gepidák az Alföldön a történeti embertani adatok alapján – Irodalmi ismertetés447
Gepiden in der Grossen Ungarischen Tiefebene aufgrund der historischen anthropologischen
Angaben – Eine literarische Besprechung458

ИГОРЬ О. ГАВРИТУХИН

- Пальчатая фибула потисского круга из Юго-Западной России461
A Tisza menti leletkörből származó ötgombos fibula Délnyugat-Oroszországból478

B. TÓTH ÁGNES

- Pliszírozott női ruhadarab a szentendrei langobard temetőben? II.
A 43. sír leletegyüttesének vizsgálata489
Ein plissiertes Stück der Frauenkleidung im langobardischen Gräberfeld von Szentendre
(Kom. Pest, Ungarn)? II. Die Untersuchung des Fundverbandes im Grab 43514

DIETER QUAST

- Das Ostseegebiet und die nördliche Grenzzone des byzantinischen Reiches
im späten 6. und 7. Jahrhundert521
A Balti-tenger vidéke és a Bizánci Birodalom északi határsávja a 6. század végén
és a 7. században532

VIDA TIVADAR	
A gepida továbbélés kérdése az avar kori Tisza-vidéken	537
Die Fragen des Weiterlebens der Gepiden in der awarenzeitlichen Theissgegend.....	546
SCHILLING LÁSZLÓ	
Ein völkerwanderungszeitlicher Goldanhänger mit Steineinlage aus Tác (Kom. Fejér, Ungarn).....	555
Népvándorlás kori kőberakásos aranycsüngő Tácról	571
BALOGH CSILLA	
Régészeti adatok az avar kori íjak készítéséhez – A Makó, Mikócsa-halomi kora avar kori temető 61. szerszámmellékletes sírja.....	583
Archäologische Angaben zur Herstellung der awarenzeitlichen Reflexbögen – Das Grab 61 des frühawarenzeitlichen Gräberfeldes Makó, Mikócsa Hügel mit Gerätbeigaben (Kom. Csongrád, Ungarn)	594
GULYÁS GYÖNGYI	
Titokzatos kora avar kori áldozati gödör Csanádpalotáról	601
Eine geheimnisvolle frühawarenzeitliche Opfergrube aus Csanádpalota (Kom. Csongrád, Ungarn)	609
PÁSZTOR ADRIEN	
A hódmezővásárhely-kishomoki avar kori sírok gyöngylelei	615
Perlenfunde in den awarenzeitlichen Gräbern von Hódmezővásárhely-Kishomok (Kom. Csongrád, Ungarn)	620
RÓZSA ZOLTÁN	
7. századi avar teleprészlet Orosháza-Bónum határrészen	625
Ein awarischer Siedlungsteil aus dem 7. Jahrhundert in Orosháza, Gemarkung Bónum (Kom. Békés, Ungarn).....	633
MÜLLER RÓBERT	
Lovas temetkezések a gyenesdiási avar temetőben	641
Pferdebestattungen im awarischen Gräberfeld von Gyenesdiás (Kom. Zala, Ungarn).....	654
FANCSALSZKY GÁBOR	
Egy régészeti atlasz lehetőségei és az avar korszakra vonatkozó tanulságai	667
Die Möglichkeiten zur Verwirklichung eines archäologischen Atlas und dessen Lehren in Hinsicht der Awarzeit.....	674
ÉDER KATALIN	
A budapest-lóversenytéri avar lelőhelyek azonosításának rövid története	685
Die kurze Geschichte der Identifizierung der awarenzeitlichen Fundorte auf der Budapest-Rennbahn (Kom. Pest, Ungarn)	687
OLGA V. ZELENKOVA – IRINA A. SAPRYKINA – TÜRK ATTILA	
A karancslapujtői honfoglalás kori öv és mordvinföldi 'hasonmása'. A karancslapujtői típusú övveretek kelet-európai elterjedése.....	689
Пояс эпохи завоевания Родины и его мордовская «аналогия». Поясные накладки типа Каранчлапуйте (Венгрия) и их распространение в Восточной Европе в X в.	702

AD MULTOS ANNOS!

NAGY MARGIT KÖSZÖNTÉSE

Jelen ünnepi kötetben olyan kollégák, barátok és tanítványok köszöntik Nagy Margitot, a Budapesti Történeti Múzeum régészét és főmuzeológusát 70. születésnapja alkalmából, akikre inspirálóan hatott az Ünnepelet sokoldalú tudományos tevékenysége. A vaskos kötet tisztelgés a hazai népvándorlások kutatójának több évtizedes kitartó és eredményes munkássága előtt, és egyben köszönet a folyamatos együttműködésért. A szerzők kivétel nélkül hálásan emlékeznek a Margittal folytatott, irányt adó szakmai beszélgetésekre, konzultációkra.

Magam, Nagy Margitot az 1980-as évek közepén ismertem meg, amikor szakdolgozatomhoz, majd később doktori értekezésemhez gyűjtöttem anyagot. Munkahelye, a Budapesti Történeti Múzeum Ős- és Népvándorlás kori Osztálya akkor még a Kecskeméti utcában, a Pollack Mihály tervezte patinás Károlyi palota déli szárnyában volt. A múzeumi tevékenységhez kitűnően illő klasszicista épületben sok segítséget, tanácsot és még több, további kutatásra indító, ösztönző kérdést kaptam Margittól. Végzős egyetemistaként csak ekkor vált számomra nyilvánvalóvá, hogy a pesti belvárosban a Pesti Barnabás utcában székelő ELTE Régészeti Tanszéke és a Magyar Nemzeti Múzeum között van még egy fontos népvándorlás kori kutatóműhely, ahol Nagy Margit a hazai népvándorlás korszak elkötelezett kutatójaként, túltekintve saját budapesti múzeumi kutatóterületén, nagyobb Kárpát-medencei és tágabb európai összefüggésekben értelmezte a helyi és bevándorló népek hagyatékát. Aquincum és térsége az ő kutatásának is köszönhetően lett a késő ókori pusztulás és átalakulás egyik tanulságos pannoni példája.

Margit ekkor számtalan ásatással és leletmentéssel, kiállításrendezéssel volt elfoglalva, s a mindennapi muzeológusi, kurátori teendők elfedték azt az egyáltalán nem látványos, aprólékos és rendszeres tudományos gyűjtőmunkát, amelynek eredményei a később megjelent alapvető tanulmányokban és monografikus művekben mutatkoztak meg. Felsorolni is nehéz azoknak a budapesti római- és népvándorlás kori lelőhelyeknek a sorát, amelyeken a korszak nehéz viszonyai között lelkiismeretesen kisebb leletmentéseket vagy nagyobb ásatásokat folytatott, és amelyekről rendszeres, jól használható előzetes közleményekben számolt be. Alapos dokumentációit, művészi rajzait kutatógenerációk fogják még haszonnal forgatni. A Budapesti Történeti Múzeum régészeti kiállításában feladata volt a népvándorlás kori leletanyag szakszerű bemutatása, amint az a Budai Várban ma is látható az *„Antik népek, ősi kultúrák”* című állandó kiállításon.

Nagy Margit az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végzett, tanárai László Gyula és Bóna István voltak, akikkel később közös ásatásokat is folytatott. Tudományos elkötelezettsége és egyetemes látásmódja már az 1970-ben megvédett, a Közép-Tisza vidék 5–6. századi időszakát feldolgozó doktori értekezésében is megmutatkozott, és igazán későbbi műveiben teljesedhetett ki. Az egész Dél-Alföldre kitékintő igényességgel írta meg a gepidák korszakát a *„Szeged története”* sorozatban (1983), a korai népvándorlás kor történetét szülővárosa, Hódmezővásárhely városi monográfiájában (1984), és ezen kívül a szarmatáktól az avarokig összefoglalta Szentés múltját (1997). Az új, régiókon túlmutató érvényű megállapításokat tartalmazó összefoglalásai azért is váltak hosszú ideig hivatkozási alappá, mert az általa jól ismert, még közöletlen leletanyag értelmezésére épültek. Talán az egyik legtöbbet hivatkozott tanulmányát a gepida kori kiterjedt kulturális kapcsolatrendszer szemléltető sasos csatokról készítette (2002). A gepida korszakról írott aprólékos tárgy-, és viselettörténeti feldolgozásait enciklopédikus összefoglalások követték nemcsak hazai (*Hunok, gepidák, langobardok*, 1993), hanem nemzetközi felkérésre is. B. Tóth Ágnessel együtt készítették el a *„Reallexikon der Germanischen Altertumskunde”* gepida szócik-

kének régészeti fejezetét (1999), amely 2001-ben a *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica*ban magyarul is megjelent. Tisza-vidéki szülőföldjéről hozott témája egész életében végigkísérte, és gepida kutatásainak megkoronázását jelentette, hogy az újonnan alapított *Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae* sorozat első két kötetében közre adhatta nemcsak Bóna Istvánnal folytatott hódmezővásárhely-kishomoki közös ásatásának leletanyagát, és annak általa készített tudományos értékelését, hanem más kiemelkedő jelentőségű gepida kori leletegyüttesek és temetők modern régészeti elemzését is (2002, 2004).

A Budapesti Történeti Múzeum régészeként Nagy Margitnak lehetősége adódott a késő ókori Aquincum és környéke népvándorlás kori népi és kulturális átalakulásának megrajzolására. Kezdetektől fogva a tőle megszokott módszerességgel állt neki a leletanyag szakszerű közlésének és feldolgozásának, a régi és bizonytalan leletek története felkutatásának. Az ókori Aquincum területére egymást követően betelepülő barbár népek megjelenéséről és történeti szerepéről az új régészeti eredményekre épülő, korszerű képet adott 1993-ban, amelyet később többször is kiegészített. A Duna–Rajna *limes* menti erődítményekben a 4. század második felében fokozatosan barbarizálódó katonai vezetőréteg kulturális és társadalmi kapcsolatrendszerét az aquincumi *canabae* két gazdag fegyveres sírjának értékelésével mutatta be (*Zwei spätrömische Waffengräber am Westrand der Canabae von Aquincum*). Nagy Margit megállapította, hogy a 4–5. század fordulóján Aquincum katonavárosa nem néptelenedett el teljesen, és a római temetők egyes parcelláit az 5. század első évtizedeiben is használták. Később három, kora népvándorlás kori sír kapcsán remek dolgozatban értekezett Aquincum és a szemben lévő Duna-part hun kori lakosságának népi összetételéről (*Kora népvándorlás kori sírleletek Budapest területéről*). A késő római infrastruktúra még a 6. században is meghatározóan befolyásolta Pannoniában a barbár népek letelepedését, s ezt a jelenséget a Szépvölgyi úti római szentélykörzet közelében előkerült kis langobard temető közlésével szemléltette (*Langobard sírok Budapest-Óbuda/Aquincumból*).

Nagy Margit érzékenyen figyelte a népvándorlás kori átalakulás mélyebb kulturális és mentális lenyomatait, a művészi (iparművészeti) reprezentáció megnyilvánulásaként értelmezhető ornamentika folyamatos átalakulását. Külön monográfiában elemezte a római császárkori Barbaricum művészetét befolyásoló antik előképek (a naturális állatábrázolások vagy a szürreális, fantasztikus lények) megjelenését és szerepét, és ebbe a kulturálisan vegyes eredetű vizuális világba a hun kori, sztyeppi nomád eredetű motívumok (ragadozó madár, oroszlán, áldozati állatok) beépülését (*Állatábrázolások és az I. germán állatstílus a Közép-Duna-vidéken [Kr. u. 3–6. század]*, 2007). Behatóan vizsgálta az 5. századi motívumkincs, és a 6. századtól a Közép-Duna-medencében is uralkodóvá vált, az állatalakokat stilizáltan megjelenítő germán I. állatstílus kapcsolatát.

A hazai kutatásban úttörő módon a mediterrán hatásra átalakuló, Meroving eredetű, avar kori II. germán állatstílus kialakulásával és elterjedésével is foglalkozott. Német nyelvű dolgozata a *Centro italiano di Studi sull'alto medioevo di Spoleto* rangos sorozatában jelent meg (1988), és magyarul az *Archaeologiai Értesítőben* is közlésre került. Emellett külön tanulmányt szentelt a kora avar kori bizánci típusú öveken megjelent maszkos ábrázolásoknak, amelyeken a császárképet utánzó szakállas arcok mögött ókeresztény jelentést feltételezett. Avar kori kutatásainak összegzését az addig ismert budapesti avar kori leletek szakszerű korpuszkiadásaként a *Monumenta Avarorum Archaeologica* sorozat 3. köteteként történő közlése jelentette (1998).

Nyugdíjas éveire legfőbb feladatként a Rákoscsaba–Péceli úti barbarikumi temető feldolgozását és közlését tűzte ki célul, amelyet példás alapossággal és kitartással el is végzett, s a két kötetes monográfia 2018 tavaszán megjelent (*A Budapest, XVII. Rákoscsaba, Péceli úti császárkori barbár temető [Kr. u. 2–4. század]* I–II). Mint korábban is minden esetben, e kötetben is egyedül készítette el a rajzos táblákat, az összes szemléltető illusztrációt (típusábrát, grafikont, elterjedési térképet), különös tekintettel a gyöngök nagy műgonddal összeállított színes tábláira.

Érzékeny értelmiségiként ugyanilyen értően foglalkozik komolyzenével is, de nemcsak mint igényes zenerajongó. Elmélyültségét zenei témájú műfordításai mutatják: Galina Visnyevszkaja operaénekesnő önéletírása (*Életem*) és Szvjatoszlav Richter zongoraművész levelezésének közreadása (*Egy barátság levelei. Szvjatoszlav Richter és Nyina Dorliak levelei Fejér Pálhoz*).

Nagy Margit régészeti kutatási területe átfogja az egész Kárpát-medencei népvándorlás kort az 1. századi szarmatáktól a germánokon át, egészen a 9. századi avarokig. Aquincumi nézőpontjából értő módon illeszti be saját leletanyagát a késő ókori antik és a barbár világ találkozásának és átalakulásának nagy európai történeti folyamatába.

Kedves Margit! Isten éltesse!

E kötet szerzői nevében további örömteli alkotómunkát kívánok!

Budapest, 2018. június 21.

Vida Tivadar

NAGY MARGIT PUBLIKÁCIÓI

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: KOVÁCS VALÉRIA

1963

A vásárhelyi kocsigyártás. In: *A hódmezővásárhelyi Állami Bethlen Gábor Általános Gimnázium Évkönyve 1962–63. Hódmezővásárhely 1963, 68–74.*

1969

Budapest, XI. Petzvál J. u. 110. *Archaeologiai Értesítő* 96 (1969) 258.

1970

A középkor küszöbén. Város az időben 9. *Budapest székesfőváros történeti, művészeti és társadalmi képes folyóirata* 8:3 (1970) 36–38.

Hódmezővásárhely-Kishomok. *Archaeologiai Értesítő* 97 (1970) 313.

Budapest, XI. Petzvál J. u. 110. *Archaeologiai Értesítő* 97 (1970) 313.

Budapest, XX. Soroksár. *Archaeologiai Értesítő* 97 (1970) 315.

Régészeti adatok a közép-Tisza-vidék V–VI. századi történetéhez. Bölcsészdoktori disszertáció. Budapest 1970.

1972

Budapest, II. Széphalom u. 10/B. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No 26. (1972) 59.

Magyarcsanak-Bökény (Társszerző: Nagy K.). *Archaeologiai Értesítő* 99 (1972) 261.

1973

A Fehérvári úti avar temető (The Avar Cemetery of Budapest-Fehérvári út). *Budapest Régiségei* 23 (1973) 59–87.

Budapest, XX. (Soroksár) Ócsai út. *Budapest Régiségei* 23 (1973) 271.

Budapest, X. Keresztúri út 162. *Budapest Régiségei* 23 (1973) 271.

Budapest, XI. Petzvál J. u. 110. *Budapest Régiségei* 23 (1973) 272.

Budapest, XX. (Soroksár) Vörös Október MGTSZ. *Budapest Régiségei* 23 (1973) 272.

1975

Budapest, XVII. Rákospalota, Péceli út 138. *Archaeologiai Értesítő* 102 (1975) 303.

1976

Budapest, XXI. Csepel-Háros (Társszerző: Schreiber R.). *Budapest Régiségei* 24:1 (1976) 405.

Budapest, X. Keresztúri út 210. *Budapest Régiségei* 24:1 (1976) 428.

Budapest, II. Széphalom u. 10/b. *Budapest Régiségei* 24:1 (1976) 429.

Budapest, XVII. (Rákoscaba) Péceli út. *Budapest Régiségei* 24:1 (1976) 429.

Budapest, XXII. Nagytétényi út 74–76. *Budapest Régiségei* 24:1 (1976) 430.

1978

- Budapest, XXI. (Csepel) II. Rákóczi Ferenc út 289–295. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 31 (1978) 68.
 Budapest, XXI. (Csepel) II. Rákóczi Ferenc u. 289–295. *Archaeologiai Értesítő* 105 (1978) 282.

1979

- Budapest a népvándorlás korában. In: *Budapest két évezrede: Budapest története az i. sz. I. századtól 1945. május 9-ig*. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeumban. Budapest 1979, 14–17.
 Budapest, XXI (Csepel) II. Rákóczi Ferenc u. 289–295. *Archaeologiai Értesítő* 106 (1979) 283.
 Budapest, XXI. II. Rákóczi Ferenc út 289–294. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 32 (1979) 67.

1981

- Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 34 (1981) 52.
 Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Péceli út. *Archaeologiai Értesítő* 108 (1981) 270–271.

1982

- Lakatos, P.: Quellenbuch zur Geschichte der Gepiden. Recenzió. *Acta Antiqua et Archaeologica* XVII – *Opuscula Byzantina* II, Szeged 1973. *Antik Tanulmányok* 19 (1982) 99–100.

1983

- A gepidák kora (454–567/568): Tárgyi hagyatékuk. In: *Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig*. Szerk.: Kristó Gy. Szeged 1983, 154–162.
 Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 36 (1983) 39.

1984

- Az i. e. I. – i. sz. VI. század. In: *Hódmezővásárhely története a legrégibb időktől a polgári forradalomig 1.* Szerk.: Szigeti J. Hódmezővásárhely 1984, 189–228.
 Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Kiskároshíd u. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 9.
 Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 60.
 Budapest, III. (Békásmegyer) Pusztadombi út 12. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 68.
 Budapest, III. Csúcshegy dűlő (Társszerző: Schreiber R.). *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 68.
 Budapest, XI. Pannonhalmi út 25/b. (Társszerző: Schreiber R.). *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 68.
 Budapest, XVII. Ároktő utca 130. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 37 (1984) 69.
 Budapest, XVII. Rákoscsaba, Péceli út. *Archaeologiai Értesítő* 111 (1984) 269.
 Budapest, Békásmegyer, III. Pusztadombi út 12. *Archaeologiai Értesítő* 111 (1984) 270.
 Budapest, XVII. Ároktő u. 130. *Archaeologiai Értesítő* 111 (1984) 271.
 Budapest, XI. Mikes Kelemen u. 42. *Budapest Régiségei* 25 (1984) 477.
 Budapest, XVII. (Rákoscsaba) Péceli út. *Budapest Régiségei* 25 (1984) 478.
 Budapest, XXI. (Csepel) Rákóczi út. *Budapest Régiségei* 25 (1984) 478.

1985

- Budapest, III. Solymárvölgyi út 21. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 38 (1985) 62.
 Budapest, XX. Klauzál u. 42. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 38 (1985) 62.

1986

Budapest, XVII. (Rákoscscaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 39 (1986) 39.

Budapest, IV. Káposztásmegyer, lakótelep II/A. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 39 (1986) 51.

1987

[Katalogteile] II. 39–42, IV. 5, V. 27–104, VI. 41. In: *Germanen, Hunnen und Awaren. Schätze der Völkerwanderungszeit; die Archäologie des 5. und 6. Jahrhunderts an der mittleren Donau und der östlich-merowingische Reihengräberkreis*. Hrsg.: Menghin, W. et al. Nürnberg 1987.

Budapest, XVII. (Rákoscscaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 40 (1987) 56.

Budapest, III. (Békásmegyer) Pusztadombi út 12. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 40 (1987) 63.

1988

Frühawarenzeitliche Grabfunde aus Budapest. Bemerkungen zur awarenzeitlichen Tierornamentik. In: *Popoli delle Steppe. Unni, Avari, Ungari*. Settimane di studio del Centro Italiano di studi sull'Alto Medioevo 35. Spoleto 1988, 373–411.

Budapest, XVII. (Rákoscscaba) Péceli út. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 41 (1988) 31.

1989

A pesti síkság a római korban. In: *Aquincum: Budapest a római korban (Das römische Budapest)*. Szerk.: Póczy K. Budapest 1989, 71–74.

1991

Die Zeit der Völkerwanderung. In: *Budapest im Mittelalter*. Hrsg.: von Gerd Biegel. Braunschweig 1991, 95–101, 439–444.

De vlakke van Pest in de romeinse tijd. In: *Aquincum Romeins Boedapest: Nieuwe opgravingen en vondsten in Aquincum*. Boedapest-Heerlen 1991, 143–144.

Die pester Ebene am linken Donauufer in der Römerzeit. In: *Aquincum. Das römische Budapest. Supplement zum Ausstellungskatalog*. Speyer 1991, 12–20.

Budapest, XVI. (Sashalom) Zalavár u. 7. *Régészeti Füzetek* Ser. I. No. 42 (1991) 47.

V. Bierbrauer: Invillino-Ibligo in Friaul I–II. Recenzió. *Archeologiai Értesítő* 118 (1991) 140–142.

1992

Kora avarkori sírleletek Budapestről: Megjegyzések az avar kori állatornamentikához (Early Avar grave finds from Budapest. Notes on the Avar Period animal style). *Archeologiai Értesítő* 119 (1992) 15–42.

1993

Óbuda a népvándorláskorban (Óbuda zur Zeit der Völkerwanderung). *Budapest Régiségei* 30 (1993) 353–395.

Gepida temetkezés és vallási élet. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 60–61.

Gepida viselet. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 63–64.

- Gepida társadalom. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 67–69.
- Gepida ötvösség. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 63–64.
- Gepida sasos csatok. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 69–70.
- Gepida fibulák. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 70–73.
- Gepida csontművesség. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 75–76.
- Gepida-bizánci kapcsolatok. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 76–77.
- Bökénymindszent. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 83.
- Hódmezővásárhely. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 86.
- Kiszombor. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 88.
- Szentes. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 95.
- Szentes-Berekhát. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 95–96.
- Szentes-Kökényzug. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 96.
- Szentes-Nagyhegy. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 96–97.
- Szőreg-Téglagyár. In: *Hunok, gepidák, langobardok*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 6. Szerk.: Bóna I. Szeged 1993, 97–98.

1994

- Fundorte von Budapest. In: *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. Próbafüzet. Szerk.: Szentpéteri, J. Budapest 1994, 5–32.

1995

- Népvándorlás kori gyűjtemény (Sammlung der Völkerwanderungszeit – The collection of the migration period). In: *Budapesti Történeti Múzeum*. Főszerk.: Buzinkay G. Budapest 1995, 40–45.
- A népvándorlás kora. In: *Óbuda évszázadai*. Főszerk.: Kiss Cs. – Mocsy F. Budapest 1995, 117–138.
- L'oreficeria. In: *Gli Avari: un popolo d'Europa*. Ed.: Gian Carlo, M. Udine 1995, 93–101.

1996

- Kelenföld és vidéke a népvándorláskorában*. Etele XI. kerületi Helytörténeti Kör kiadása. Budapest 1996, 1–8.
- Rákosmente története a római és a népvándorlás korban. In: *Évszázadok a Rákosmentén. Tanulmánykötet a milleszázad alkalmából*. Szerk.: Kézdi Nagy G. Budapest 1996, 20–31.

1997

A római csapatok kivonulása után: korai középkor, Aquincum (Nach dem Abzug römischer Truppen: das frühe Mittelalter, Aquincum). In: *Out of Rome: Aquincum/Augusta Raurica. Élet a Római Birodalom két városában (Augusta Raurica/Aquincum. Das Leben in zwei römischen Provinzstädten)*. Szerk.: Zsidi, P. – R. Furger, A. Basel 1997, 54–56.

Szentes és környéke az 1–6. században. Történeti vázlat és régészeti lelőhelykataszter (Szentes und seine Umgebung vom 1. bis 6. Jahrhundert. Eine geschichtliche Skizze und ein archäologischer Fundortkatalog). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 3 (1997) 39–95.

1998

Awarenzeitliche Gräberfelder im Stadtgebiet von Budapest I–II. Monumenta Avarorum Archaeologica 2. Hrsg.: Garam, É – Vida, T. Budapest 1998.

Ornamenta Avarica I. Az avar kori ornamentika geometrikus elemei (Ornamenta Avarica I. Die geometrischen Elemente der awarenzeitlichen Ornamentik). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 4 (1998) 377–459.

Archäologisches (Társszerző: B. Tóth, Á.). In: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Band 11. Berlin–New York 1998, 118–131.

1999

Ornamenta Avarica II. A fonatornamentika (Ornamenta Avarica II. Die Flechtbandornamentik). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 5 (1999) 279–316.

A gepida királyság (454–567). In: *A gepidák – Kora középkori germán királyság az Alföldön (Ein frühmittelalterliches germanisches Königreich auf den grossen ungarischen Tiefebene)*. Gyulai katalógusok 7. Szerk.: Havassy P. Gyula 1999, 31–37.

2000

A keresztény jelképek történeti és etnikai háttere a Budapesti Történeti Múzeum népvándorlás kori tárgyait. In: *Ókeresztény emlékek Aquincumban*. Szerk.: Zsidi P. Budapest 2000, 43–50, 55–57.

Der historische und ethnische Hintergrund christlicher Symbole an völkerwanderungszeitlichen Gegenständen des Historischen Museums von Budapest. In: *Frühchristliche Denkmäler in Aquincum*. Red.: Zsidi, P. Budapest 2000, 49–57, 63–66.

A népvándorlás kora. In: *Óbuda évszázadai*. Főszerk.: Kiss Cs. Budapest 2000, 141–162.

A gepidák (Gepiden) (Társszerző: Neumann, G. – Pohl, W. – B. Tóth, Á.). Reallexikon für Deutschen Altertumskunde 11. *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 6 (2000) 165–189.

2001

Ornamenta Avarica. Az avar kori ornamentika geometrikus elemei. In: *A Kárpát-medence és a steppe. Magyar Őstörténeti Könyvtár* 14. Szerk.: Márton A. Budapest 2001, 66–85.

Мастыкова, А. В. – Гавритухин, И. О.: Памяти Атилы Кишша (1939–1999). *Российская археология* 2001:1, 186–187.

2002

Gräberfelder, Grab-, Streu- und Hortfunde. Budapest I. Tabán, Görög u. – Budapest, XXII. (Nagytétény)

- Rudnyánszky kert (Schloßgarten). In: *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. Varia Archaeologica Hungarica 13. Hrsg.: Szentpéteri, J. Budapest 2002, 73–86.
- Siedlungspuren. Budapest III. Aquincum Polgárváros (Zivilstadt) – Budapest, XXI. Csepel-Háros. In: *Archäologische Denkmäler der Awarenzeit in Mitteleuropa*. Varia Archaeologica Hungarica 13. 2. Hrsg.: Szentpéteri, J. Budapest 2002, 461–463.
- Die gepidischen Adlerschnallen und ihre Beziehungen (A gepida sasos csatok és kapcsolataik). *Budapest Régiségei* 36 (2002) 363–392.
- Synkretistische Elemente in der frühawarenzeitlichen Ornamentik. Zur Frage der awarenzeitlichen Variante de Motivs “Maske bzw. Menschengesicht zwischen zwei Tieren”. *Zalai Múzeum* 11 (2002) 153–178.
- A gepida sasfejes csatok és kapcsolataik (Die gepidischen Adlerschnallen und ihre Beziehungen). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 8 (2002) 209–243.
- Hódmezővásárhely-Kishomok. Fundort und Fundumstände (Társszerző: Bóna, I.). In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 34–77.
- Hódmezővásárhely-Kishomok. Bestattungsbräuche. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 77–95.
- Hódmezővásárhely-Kishomok. Fundanalyse. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 95–143.
- Hódmezővásárhely-Kishomok. Die Bevölkerung des gepidischen Gräberfeldes. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 143–148.
- Hódmezővásárhely-Kishomok. Zusammenfassung. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 148–163.
- Tarnaméra-Fehér István homokbányája. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 238.
- Tarnaméra-Szarvas Árpád homokbányája. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 1. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 1. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2002, 239.
- Schauschek János. [Szócikk] In: *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Budapest 2002.

2003

- Hunkori férfisír Budapest-Zuglóból. In: *Vándorutak: múzeumi örökség. Tanulmányok Bodó Sándor tiszteletére 60. születésnapja alkalmából*. Szerk.: Viga Gy. – Holló Sz. A. – Cs. Schwalm E. Budapest 2003, 297–325.

2004

- A hódmezővásárhely-kishomoki gepida temető (elemzés) (Das gepidische Gräberfeld von Hódmezővásárhely-Kishomok [Analyse]). *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica* 10 (2004) 129–239.
- Két késő római kori fegyveres sír az aquincumi *canabae* nyugati szélén (Late-Roman Armed Male Graves from the Northern Edge of the Canabae in Aquincum). *Budapest Régiségei* 38 (2004) 231–315.

2005

- Zwei spätrömerzeitliche Waffengräber am Westrand der *Canabae* von Aquincum. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 56:4 (2005) 403–486.
- A kajdacsí 2. sír fibulapárjának ornamentikája. Megjegyzések a pannóniai langobard I. stíluskapcsolataihoz. *A Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve* 27 (2005) 43–80.
- Kora népvándorláskori gyermeksí amulettekkel Mártélyről (Csongrád megye) (5th century child grave with amulets and iron bell from Mártély [Csongrád County]). *Zalai Múzeum* 14 (2005) 97–127.
- Gyulavári. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 64–79.
- Hódmezővásárhely-Sóshalom. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 80–95.
- Hódmezővásárhely-Szent István utca. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 96.
- Magyarcsanak-Bökény. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 97–116.
- Szentes-Gyógyszertár. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 117–119.
- Szőreg-Téglagyár. In: *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet* 2. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 2. Reds.: Bóna, I. – Garam, É. – Vida, T. Budapest 2005, 120–202.
- Hunok – gepidák – langobardok* (Társszerző: Bóna I. – Cseh J. – Tomka P. – Tóth Á.). Magyar Őstörténeti Könyvtár Szeged 1993. Internetes változat 2005, Kempelen Farkas Digitális Könyvtár. <http://www.hik.hu/tankonyvtar>

2006

- V. századi leletek Hódmezővásárhely-Sóshalomról (Csongrád megye). In: *Publikálnak a vásárhelyi Bethlenesek. A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium 1963-ban érettségizett IV. A. osztályának kiadványa*. Szerk.: Bárdos J. – Frank J. – Imre L. Debrecen 2006, 97–122.
- Hódmezővásárhely-Sóshalom és Biharkeresztes-Ártánd-Kisfarkasdomb térségéből előkerült két aranyozott övcsat – régészeti kutatásokat kiegészítő – archeometriai vizsgálata (avagy együttműködik a IV. A.). In: *Publikálnak a vásárhelyi Bethlenesek. A hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium 1963-ban érettségizett IV. A. osztályának kiadványa*. Szerk.: Bárdos J. – Frank J. – Imre L. Debrecen 2006, 123–134.

2007

- Állatábrázolások és az I. germán állatstílus a Közép-Duna-vidéken (Kr. u. 3–6. század) (Tierdarstellungen und der germanische Tierstil I. im Gebiet der mittleren Donau [3.–6. Jahrhundert n. Chr.])*. Monumenta Germanorum Archaeologica Hungariae 5. Hrsg.: Garam É. – Vida T. Budapest, 2007.
- Kora népvándorláskori sírleletek Budapest területéről (Grabfunde aus der Völkerwanderungszeit im Gebiet von Budapest). *Budapest Régiségei* 40 (2006) 2007, 95–155.

2010

- A Hun-Age Burial with Male Skeleton and Horse Bones Found in Budapest. In: *Neglected Barbarians. Studies in the Early Middle Ages* 32. Ed.: Curta, F. Brepols 2010, 137–175.

2012

Langobard sírok Budapest-Óbuda/Aquincumból (Langobardische Gräber aus Budapest-Óbuda, Aquincum). In: *Thesaurus Avarorum. Régészeti Tanulmányok Garam Éva tiszteletére (Thesaurus Avarorum. Archaeological Studies in Honour of Éva Garam)*. Szerk.: Vida T. Budapest 2012, 141–174.

2014

Megjegyzések a Budapest XVII. Rákoscsaba-Péceli út mellett és a Madaras-Halmokon (Bács-Kiskun m.) feltárt császárkori temetők temetkezési szokásaihoz (Remarks on the burial custom noted in the Roman period cemeteries uncovered at Budapest district XVII, Rákoscsaba-Péceli út and Madaras-halmok [County Bács-Kiskun]). In: *Avarok pusztái. Régészeti tanulmányok Lőrinczy Gábor 60. születésnapjára (Avarum solitudines. Archaeological studies presented to Gábor Lőrinczy on his sixtieth birthday)*. Szerk.: Anders A. – Balogh Cs. – Türk A. Opitz Archaeologica 6 – MTA BTK MÖT Kiadványok 2. Budapest 2014, 115–160.

2016

Sasfejes bronz csatlemezt a hódmezővásárhely-kishomoki gepida temetőből (1969) In: *110 év – 110 műtárgy a Tornyai János Múzeum gyűjteményeiből*. Főszerk.: Dr. Nagy I. Múzeumi Műhely 10. Hódmezővásárhely 2016, 168–169.

2017

Schildbuckel von Herpály; Szilágysomlyó: Scheibenfibelpaar; Löwenfibelpaar; Bügelfibelpaar mit tierpaarverzierter Kopfplatte; Die Grabfunde von „Bakodpuszta”; Das Frauengrab von Gáva; Silberschnalle „Gyula”; Gleicharmige Bügelfibel aus Szentes-Nagyhegy; Adlerschnalle aus Szentes-Nagyhegy; Pferdegeschirrbeschläge aus Veszkény;

Bügelfibel aus Szolnok-Szanda; Bügelfibelpaar aus Kajdacs. In: *400–1000. Vom spätantiken Erbe zu den Anfängen der Romanik. Handbuch zur Geschichte der Kunst in Ost-mitteleuropa* 1. Eds.: Lübke, Chr. – Hardt, M. Berlin–München 2017, 293–295, 312, 314–319.

2018

A Budapest, XVII. Rákoscsaba, Péceli úti császárkori barbár temető (Kr. u. 2–4. század) (Das barbarische Gräberfeld Budapest, XVII. Bezirk, Rákoscsaba, Péceli Straße aus der jüngeren Kaiserzeit [2.–4. Jahrhundert n. Chr.]) I–II. Budapest 2018.

A BUCKLE FROM SZABADBATTYÁN (COUNTY FEJÉR, HUNGARY) AND ITS PARALLELS

MAXIM E. LEVADA*

Abstract: *In 1927 a belt buckle was found in Szabadbattyán with a runic inscription on the back. The buckle has no known archaeological context. According to its type and style, the buckle can be dated to 420–440. In this article the buckle is compared to other buckles from eastern Europe (Sukhodil/Shydlyvtsy, Bar, Yalta), and parallels elsewhere (Sösdala, Airan/Moult, Untersiebenbrunn) in Europe.*

Keywords: *Szabadbattyán buckle, Sösdala style, Untersiebenbrunn horizon, chronological determinations by J. Tejral*

INTRODUCTION

The famous runic buckle from Szabadbattyán (*Fig. 1. 1*), acquired in 1927 by László Mauthner for the Hungarian National Museum,¹ received many scholars' attention for almost a century. The find of unique beauty and extraordinary intricate design stands out from the range of synchronous artefacts due to the advanced decorative technique applied. The combination of fine stamping and cutting, mercury gilding and niello makes this silver ornament one of the most attractive finds from the Great Migration Period.

SEARCHING FOR PARALLELS: TYPOLOGY, STYLE, MOTIVES

The first publication by Nándor Fettich supplied two important observations, which later determined the direction of searching for parallels to this find.² First, Nándor Fettich specified the stylistic similarity of the leaf design on the buckles from Szabadbattyán and Airan in Normandy.³ The 'treasure' of Airan or, more precisely, the grave at Moult, was discovered by construction works in 1874 and published in 1875.⁴ Later on, C. Pilet showed the particular importance of this find for the understanding of general archaeological contexts of the analogies to the Szabadbattyán buckle.⁵

Secondly, Nándor Fettich examined the finds from the treasure of Zamość in Eastern Poland as possible analogies.⁶ In 1839, construction works in Zamość discovered this hoard, which contained, apart from other finds, 16 silver *seliquae* coins of Constantius II (337–361 AD) minted in 351–355 AD.⁷ The Zamość find (*Fig. 2. 3*) is important as an analogy for the Szabadbattyán buckle primarily due to its

* Ukrainian Centre for Cultural Research, 29 Lesi Ukrainki Ave., Apt. 66, 01133 Kyiv. maxim.levada@gmail.com

¹ Inv. no. 10/1927.

² FETICH 1928.

³ FETICH 1928, 109.

⁴ DE ROBILLARD DE BEAUREPAIRE 1875.

⁵ PILET 2006; PILET 2007.

⁶ FETICH 1928, 107.

⁷ SULIMIRSKI 1965.

location. Later on, more finds of the kind have been discovered in this Eastern European area, about the midway between the North Sea and the Black Sea.

In 1980, Attila Kiss collected the available data on the finds from the Migration Period, which were made in Szabadbattyán in different years, and analysed their origin and context.⁸ He also collected all the interpretations of the buckle suggested to that moment. Unfortunately, he did not find any facts connecting this buckle to some grave or relating it with some finds from a single burial. However, he found enough arguments to suppose that there was some Eastern Germanic cemetery from the period in question in Szabadbattyán.⁹

The main issue of the Szabadbattyán buckle is that all of its researchers use the only analogy (Airan/Moult, Fr), the buckle of different type (*Fig. 2. 1*). Both finds have in common the panel ornamentation and metalworking techniques applied to this decoration.

It was in 1960 when a buckle parallel to the find of Szabadbattyán was discovered in Yalta in the Crimea, just on the Black Sea shore (*Fig. 1. 2*). Found as a result of construction works, it was deposited in a local museum. In 1975, Crimean archaeologist I. Baranov published this find, with a reference to the Szabadbattyán buckle as its ‘closest analogy’.¹⁰ Following Nándor Fettich, I. Baranov paid attention to the buckle from the Zamość treasure, considering that all these finds belonged to the same circle.¹¹ At the same time, however, I. Baranov erroneously added a parallel of a ‘silver’ buckle from a grave in Mangalia in Romania.¹² The latter find is actually a bronze buckle with an oval panel showing a fish, belonging to another type.¹³

Although I. Baranov suggested parallels to the bearded human face on the Yalta buckle among the antiquities of the “*Gothic-Gepidic circle in Hungary, Italy and Scandinavia*,” he concluded that this buckle “*was produced in the fifth century AD in the Sarmatian-Alanic environment of the Northern Black Sea Coast*”.¹⁴ Luckily enough, parallels to scenes and ornamentation among the “*Iranian antiquities in the Northern Black Sea Area and Caucasus*” and the references to the “*early Scythian graves in the south of eastern Europe*” have nothing to do with the buckle from Yalta. Unfortunately, the publisher of the Yalta buckle did not use the find from Normandy: if he was acquainted with the entire complex of Airan/Moult, he would certainly understand the connection between the Crimea and Normandy.

Exactly 120 years after the find in Airan/Moult, the entire assemblage was studied by C. Pilet, at that time the Director of the Centre of Ancient and Medieval Archaeological and Historical Research (Centre de recherches archéologiques et historiques anciennes et médiévales). He successfully localized and investigated the find spot, proving that the so-called ‘Airan treasure’ is nothing but the grave in Moult.¹⁵ C. Pilet’s main achievement was that his brilliant knowledge of antiquities in various regions of Europe and the Northern Black Sea Area in particular allowed him to find important parallels to the grave under study in the Crimea. He pointed out that 160 gold badges from Airan/Moult are parallel to the badges sewn to a lady’s collar in grave 82 in the Crimean cemetery of Luchistoe,¹⁶ and that the so-called “*gold dress pin*” actually was an earring with unbent hoop, of a type widespread in the Crimea.¹⁷ C. Pilet correctly indicated

⁸ KISS 1980.

⁹ KISS 1980, 111.

¹⁰ BARANOV 1975, 272.

¹¹ Discussing the difference in the ornamentation of panels of the buckles from Yalta and Szabadbattyán, I. Baranov considered that the first buckle had zones of gilding and the second is solidly gilded. This is actually not true: the artisan, applying the paste for niello, involuntarily erased the gilding, which was still not secured by heating, similarly to what happened to the ornaments from Zamość. Although zonal gilding actually occurs on some finds of this style, the significance of this feature it is not quite clear.

¹² BARANOV 1975, 273.

¹³ ICONOMU 1969, 105–106, Fig. 24.

¹⁴ BARANOV 1975, 275.

¹⁵ PILET 2006; PILET 2007.

¹⁶ PILET 2006, 256.

¹⁷ PILET 2006, 256; KHAIREDDINOVA 2002.

these ornaments' direct connection to the Alanic antiquities in the Crimea, though polychrome brooches of the Untersiebenbrunn type suggested the German context of the costume of the "*Princess of Moul*".¹⁸

Another find related to this range of buckles appeared in 1961 in Kachin in Volhynia (*Fig. 2. 2*), from a treasure discovered during construction works. The hoard was in a hand-made pot, placed upside down, only bottom of which survived. In the following year, archaeologists investigated the find spot and ran to the conclusion that the deposit was isolated, bearing no connection to any known site. The hoard included female ornaments (two small silver buckles, a big silver buckle with a square panel, a pair of big silver radiate-headed brooches, and an amber bead), an ingot of silver, and luxurious silver horse trappings. The horse harness and the big buckle are decorated with gilding and fine stamping, and the buckle has additional niello ornamentation.¹⁹

The first publishers of the Kachin treasure did not find the correct analogies and even related the big buckle to the finds from Crimean Gothic cemeteries from the sixth and seventh centuries.²⁰ Yet in 1982, A. Ambroz published an article from late Y. Kukharenko's archive discussing this find, presenting a detailed analysis of all the finds and parallels to different categories of artefacts.²¹ Y. Kukharenko's article made a very important conclusion of the parallelism between the horse-bridle from Kachin and the finds from Central and South-Eastern Europe, such as the grave from Untersiebenbrunn (near Vienna, A), the grave from Jakuszowice (Świętokrzyskie Voivodeship, PL), and the treasure from Coșoveni de Jos (County Dolj, RO). With that, he underlined the Kachin bridle's stylistic similarity to that of the Sösdala treasure.²²

The famous treasure of Sösdala (County Skåne, SE) was found by chance in 1929. Apart from other artefacts, it contained a great number of precious silver ornaments decorated with fine stamping, carving, mercury gilding, and nielloing on flat surfaces (for the history of the find and research see Fabech/Näsman 2013). This find's extraordinary attractiveness and its stylistic proximity to other Northern European artefacts allowed, in 1937 for J-E. Forssander to substantiate a specific style of such decorations.²³ Although the Sösdala Style repeatedly attracted scholars' attention, its systematic research is impeded by the lack of publications of the most important complexes and finds at the necessary level.²⁴ Perhaps U. Lund Hansen made the only attempt of analysis of the Sösdala Style in connection with the finds from Kvarmløse.²⁵ She proposed to consider all the types of stamps applied to make the decoration known by the moment.²⁶ A very important conclusion disclosed specific Scandinavian motifs on the artefacts of the Sösdala Style and therefore distinguished them from other synchronous ornaments decorated with the same technique. The researcher pointed out these motifs' parallels in Western, Central, and Eastern Europe.

In 2010, there appeared information on a treasure discovered in the Bar district (Vinnitsia area, UA), which was successfully published later on.²⁷ The treasure comprised female ornaments and horse harness pieces. Some of the finds have direct parallels to the Sösdala collection.²⁸ The Bar treasure also contained a luxurious solid buckle, the largest and stylistically most complicated buckle of the finds under study (*Fig. 1. 4*). In my point of view, supported by J. Tejral, the find from Bar is an important confirmation of

¹⁸ PILET 2006, 256–257.

¹⁹ PETROV–KALISHCHUK 1964.

²⁰ PETROV–KALISHCHUK 1964, 90–91.

²¹ KUKHARENKO 1982.

²² KUKHARENKO 1982, 240.

²³ FORSSANDER 1936.

²⁴ For the scholarship and most complete up-to-date catalogue of the finds in Northern Europe see: BITNER-WRÓBLEWSKA 2001, 89–120.

²⁵ LUND HANSEN 1969.

²⁶ LUND HANSEN 1969, Fig 14.

²⁷ LEVADA 2011.

²⁸ FABECH–NÄSMAN 2013, 100–102.

the relations between the Northern Black Sea Area and Scandinavia.²⁹ Before the Bar find, the comparison of the Szabadbattyán buckle with other finds either rested on intuition or remained tentative. Although the pattern of a cross of vine leaves resembles the ornamentation of the buckle from Airan/Moult, these buckles belong to different types. Parallels with the buckle from the Zamoś hoard were insufficient and required extra arguments.

The buckles from Bar, Szabadbattyán, and Yalta form a single stylistic and typological group. The panel's ornamentation shows the single jewellery technique, combining fine stamping and carving, mercury gilding and nielloing. From the composition of the Bar treasure, one has good reason to relate it with the group of Eastern European finds comprising the hoards of Zamoś, Kachin, and Coşoveni de Jos. Some finds from Bar meet with parallels in Sösdala and other Scandinavian finds in this circle.³⁰ On the other hand, plain silver brooches from the Bar treasure³¹ belong to the type known from the grave in Untersiebenbrunn and other similar assemblages within this group.

Recently, in early 2015, another find of similar type came to light in Ukraine (*Fig. 1. 3*). Later on we found out that its find spot was between villages of Sukhodil and Shydlivtsy (Husiatyn district in Ternopil area, UA). According to the finder, it was spotted in a forest, where Roman *denarii* were also found in different years. By all appearances, the same person discovered a hoard of about 170 *denarii* in the same place. The composition of the hoard remains obscure, though it did not contain coins later than the second half or the late second century AD. The coins were almost unworn, similarly to the most of coin finds in the Northern Black Sea Area. There were also some metal spoons found there.

The stylistic circle of the buckles in question comprises the radiate-headed brooch (*Fig. 2. 5*), originating from somewhere in the Zdolbuniv district (Rivne area, UA). It is decorated in the same manner and, certainly, is made in the same jewellery centre or by the same craftsman. This artefact's particular features are ornamental knobs, which do not have any other function. These knobs imitate rivets on the edges of panels of the buckles of this type. Perhaps there was a set of artefacts including this brooch and similar buckles, like a silver buckle and a brooch of the analogous type in the Traprain Law treasure.³²

Radiate-headed brooches with semicircular head-plate and short foot-plate rarely have decorative knobs, except for one specific subgroup of silver fibulae with gilding or gold appliqué. These brooches have typical pentagonal foot-plates and semicircular, triangular, or hexagonal head-plates.³³ I. Gavritukhin, who detached this subgroup, tends to assume that they did not appear earlier than the Untersiebenbrunn Horizon, or J. Tejral's Stage D2.³⁴ In the Crimea and the Middle Danube Area, the brooches of this group sometimes have decoration by fine stamping, similar to the style under analysis (*Fig. 2. 6–9*).³⁵ However, there is still a question of direct stylistic influence. J. Tejral considered these brooches one of the main indicators of Stage D2 in the Middle Danube Area.³⁶

The range of the finds under study also includes two small buckles, each very important for the topic addressed. A chance find from Międzybórz (Lower Silesia, PL) indicates the Middle Oder Basin (*Fig. 1. 6*), thus shifting the distribution area of these finds to the western territory not usually related with Eastern Germans (*Fig. 3. 1*). The second small buckle is the only buckle in the range found in a closed assemblage, grave 507 in the Chernyakhov culture cemetery of Bârlad-Valea Seacă (Bârlad River, lower

²⁹ LEVADA 2010; LEVADA 2013a; TEJRAL 2011, 329.

³⁰ FABECH-NÄSMAN 2013, 101, Fig. 23.

³¹ LEVADA 2011, Fig. 8. 5–9.

³² See: LEVADA 2013a, Fig. 9. 2–3.

³³ GAVRITUKHIN 2000, 285–288, Abb. 7.

³⁴ GAVRITUKHIN 2000, 287.

³⁵ I am grateful to the Directorate of the State Museum of Archaeology (Państwowe Muzeum Archeologiczne) in Poland for the permission to publish these photographs.

³⁶ TEJRAL 2007, Fig. 6. 2.

Danube, RO) (Fig. 1. 5). From the location of this buckle within the grave, one may assume that it was not used for a boot but rather for a belt.³⁷

This complex also contained more varied goods, particularly a pendant of a *solidus* of Constans II minted in Aquilea between September 352 and 6 November 355,³⁸ a bronze oval buckle, a comb of Sigrid Thomas' Type III, and a glass beaker of László Barkóczi's Type 47f.³⁹ On the basis of the analysis of these grave goods, I. Gavritukhin dates the entire complex to 375–500 AD.⁴⁰ Since he knew the buckle in question only from a drawing and therefore interpreted it as a bronze piece of Renata Madyda-Legutko's Type H43, there is a good reason to reconsider the upper date, stressing that I. Gavritukhin's attention focused on the period when glass beakers of the type appeared in the Northern Black Sea Area, i.e. their low date. Type 47 of glass beakers, comprising five variants, cannot be dated more narrowly than between the second half of the fourth to the early fifth century. I. Gavritukhin mentioned a glass pitcher of eastern origin, which was not published together with the whole assemblage. It might be ceramic *oenochoe*, though vessels of the type did not meet the narrow chronology suggested by the cited paper. The upper chronological limit for the combs of Thomas' Type III still remains a matter of discussion. Therefore, the date of the said grave is the result of intuition. The buckle from the grave in Bârlad-Valea Seacă meets with direct analogies among a narrow range of artefacts of specific artistic style and complex techniques is allowing one to relate it to the Untersiebenbrunn–Sösdala Horizon. Therefore, I. Gavritukhin's speculations on Stage D2 as the possible date of glass beakers of Type 47f and the grave in general might be grounded.⁴¹

The problematic chronology of the grave in Bârlad-Valea Seacă is demonstrative since the date of the buckle from Szabadbattyán, especially after its discovery out of assemblage, might be determined by a few analogies only. Many researchers initially understood this find as a piece of the Ostrogothic circle, thus unwillingly remembering the dates supplied by the narrative sources. This 'written period' started in 433 when the Huns occupied southern Pannonia from Aetius, where they could bring some of the peoples subdued by them, and finished when the Ostrogoths left Pannonia in 473. The latter date is sometimes literally bound to the find from Hungary.⁴² M. Shchukinwell called such intuitive connections between archaeological complexes and historical events 'folklore dating'.⁴³

There are different dates suggested for the Szabadbattyán buckle, such as 401–450 AD,⁴⁴ 401–425,⁴⁵ 450–475,⁴⁶ or 426–450.⁴⁷

CHRONOLOGICAL DETERMINATIONS BY JAROSLAV TEJRAL AND PROBLEMS OF THE SÖSDALA STYLE IN MIDDLE EUROPE

J. Tejral laid the foundation for the systematic analysis of the chronology of the circle of finds including the Szabadbattyán buckle. Today his chronology of the Central European antiquities from the Late Roman Period to the Early Middle Ages is generally accepted. Among the multitude of J. Tejral's publications, there are three works of primary importance for the understanding of his methods, published in 1973, 1988, and 1997.

³⁷ PALADE 2004, Fig. 269.

³⁸ KENT 1981, No. 179.

³⁹ PALADE 2004, 139–140, Fig. 269.

⁴⁰ GAVRITUKHIN 2000, 266.

⁴¹ GAVRITUKHIN 2000, 268.

⁴² MÜLLER 2003, 293.

⁴³ SHCHUKIN 2005, 324–325.

⁴⁴ ARNTZ–ZEISS 1939, 357.

⁴⁵ KRAUSE–JANKUHN 1966, 311.

⁴⁶ KISS 1980, 111.

⁴⁷ MARTIN 2004, 168.

In his analysis of the Middle Danubian complexes, J. Tejral suggested two chronological stages of the Great Migration antiquities: Untersiebenbrunn and Smolin.⁴⁸ He divided all the known finds into four groups according to their geography, function, and typology: 1. Untersiebenbrunn type, 2. Eastern European hoards of the Kachin–Coșoveni type, 3. graves with nomadic goods, 4. group of burials in Smolin and its environs. The group of Eastern European treasures Kachin–Coșoveni comprises the finds in Nizhyn or Nezhyn (UA), Kachin (UA), Laskiv or Laskov (PL), Borochoyche or Borochytsi (UA), Zamość, Szilágysomlyó or Șimleu Silvaniei (RO), and Coșoveni de Jos.⁴⁹ Today this group can be enlarged with the Bar treasure. As for the Airan/Moult assemblage, J. Tejral related it to the Untersiebenbrunn type, since multicoloured brooches in these assemblages are identical. He also mentioned typological parallelism of the buckles from Airan/Moult, Kachin,⁵⁰ Zamość, and the buckles from the type Tiszaladány–Kerch, or ML N44.⁵¹ In his opinion, the decoration of the Szabadbattyán buckle is of provincial Roman origin.⁵²

By the moment of this study, the ‘folklore dating’ stated that the Great Migration antiquities appeared in the Middle Danube Area when the Huns occupied Pannonia Prima and Valeria. It was supported by recognized and respected researchers such as András Alföldi, Nándor Fettich, Mihály Párducz, and Joachim Werner. J. Tejral’s important achievement was the rejection of this date as a reference point. He dated the Untersiebenbrunn Stage to the first third of the fifth century AD. Two successive chronological stages (Untersiebenbrunn and Smolin) in the first half of the fifth century allowed J. Tejral to conclude that the style of the Szabadbattyán buckle never appeared with the finds from later period.⁵³ He also pointed out that the horse’s head pattern of the finds from Kachin and Lébény (HU) occurred both on provincial Roman artefacts (belt-ends, such as Vieuxville) and the finds from Sösdala.⁵⁴

When new data arrived, J. Tejral realised that his chronological scheme needs some corrections.⁵⁵ He synchronised the Untersiebenbrunn group with Northern European finds of the Sösdala Style to reveal the all-European Untersiebenbrunn–Sösdala⁵⁶ or Sösdala–Untersiebenbrunn Horizon.⁵⁷ Understanding that this horizon should also include the hoards of the Kachin–Coșoveni type, J. Tejral preferred the new term, Horizon D2,⁵⁸ also using the term Untersiebenbrunn–Sösdala Style.⁵⁹ Now J. Tejral’s clarified chronology of the early Great Migration Period comprised Stages D1 = 375/385–410/420 AD, D2 = 410/420–430, D3/D3 = 430–440/450, and D3 = 440/450–465/475.⁶⁰

Several years after, J. Tejral made a new clarification of his chronological scheme,⁶¹ especially because of the reconsideration of the latest stage of the Roman Period and the Early Great Migration Period in the Northern Black Sea Area (the latest stage of the Chernyakhov Culture). He also corrected the dates of the main stages of his chronology since a great array of new finds appeared.

J. Tejral ran to the conclusion that artefacts with decorative stamping of the group Untersiebenbrunn–Coșoveni, closely related with Scandinavian Sösdala style, had some specific features: ornamentation of continental (non-Scandinavian) finds were more complicated perhaps as a result of the influence from pro-

⁴⁸ TEJRAL 1973.

⁴⁹ TEJRAL 1973, 13–14, 78.

⁵⁰ TEJRAL 1973, 7, Fig. 2.

⁵¹ TEJRAL 1973, Fig. 3.

⁵² TEJRAL 1973, 31.

⁵³ TEJRAL 1973, 31–32.

⁵⁴ TEJRAL 1973, 17.

⁵⁵ TEJRAL 1988.

⁵⁶ TEJRAL 1988, 223, 227.

⁵⁷ TEJRAL 1988, 224.

⁵⁸ TEJRAL 1988, 237.

⁵⁹ TEJRAL 1988, 277.

⁶⁰ TEJRAL 1988, 295.

⁶¹ TEJRAL 1997.

vincial Roman centres.⁶² J. Tejral added nielloing as a particular technique of Central and Eastern European ornaments. Now it seems not quite correct, perhaps as a result of the lack of publications by that moment. In recent decades, some new Scandinavian artefacts became known and earlier finds were republished, both showing the combination of varied fine stamping, mercury gilding, and nielloing. The lack of generalizing studies on the topic still made a problem, which is excellently underlined by A. Bitner-Wróblewska: “*On the one hand, there is a horizon of specific artefacts, on the other, a largely undefined ornamental style*”.⁶³ J. Tejral’s corrected chronology as of 1997 runs as follows: D1 = 360/370–400/410 AD, D2 = 380/400–440/450, D2/D3 = 430/440–470/480, D3 = 450–480/490, and D3/E (Early Merovingian) = 470–500/510.⁶⁴

Soon after this, J. Tejral wrote that “*the Migration Period on the Danube can be broadly divided into several successive phases, each partially overlapping, and each of which shows evidence of changing cultural and socio-political relations*”.⁶⁵ The accumulation of new data repeatedly made the correction of initial and final dates of the stages (or ‘overlapping’ periods) necessary. Linear development of morphological types and particular categories of finds during the Migration Period, when very different peoples moved fast at long distances and influenced each other directly or indirectly, is hardly or sometimes not determinable. However, their interconnections appear in ‘mixed’ assemblages comprising grave goods of very different origins. This is the reason why the chronology requires permanent clarification and intermediate stages are suggested. J. Tejral’s subsequent research took all these considerations into account, with clarified dates for Stages D1 = 380–410 AD and D2 = 400–430/440.⁶⁶ Moreover, for the case of the Middle Danube Area, J. Tejral suggested two horizons, the early titled D1/D2 – Early D2, in 400–420/430 AD, and that of the Hunnic Empire, or Late D2, in 420/430–450,⁶⁷ with the transitional horizon from the Age of Attila and after (D2/D3 = 440–460/470).

Having come to the conclusion that all the artefacts in the Sösdala Style, including the buckles of the Szabadbattyán circle, fit into the stylistic group of Untersiebenbrunn, J. Tejral clarified the chronology of Stage D2 as 420–440 AD.⁶⁸ The finds in possession, both the ornaments in the Sösdala Style and the close parallels to the Szabadbattyán buckle, do not give reason to doubt this chronology.

Despite of the disputable attribution of some finds to the Szabadbattyán Circle, all of them are stylistically uniform. From the small number of such artefacts, one tends to assume that the style did not last for long. Their chronology cannot be narrower than what is now called the Untersiebenbrunn Stage. The difficulties with the chronology of particular finds and assemblages from the Untersiebenbrunn Horizon forces the scholars to use the doubtful ‘folklore dates’ method. It should be underlined that the style of the finds in question has nothing to do with the Goths’ material culture, and, therefore, this paper will not discuss their hypothetical Gothic origin.

MIGRATION INDICATORS, VANDALS AND ALANS

C. Pilet’s conclusion of Crimean and especially Alanic origin of some ornaments from the grave in Airan/Moult started the discussion on the beginning of the migration of the Vandals and the Alans, which is known mostly from Procopius. “*Now the Vandals dwelling about the Maeotic Lake, since they were pressed by hunger, moved to the country of the Germans, who are now called Franks, and the river Rhine, associating*

⁶² TEJRAL 1997, 335–336.

⁶³ BITNER-WRÓBLEWSKA 2001, 89.

⁶⁴ TEJRAL 1997, 351.

⁶⁵ TEJRAL 2000, 5.

⁶⁶ TEJRAL 2007, 59–60.

⁶⁷ In his later studies, the Early D2 and the Late D2 are replaced with D2a and D2b.

⁶⁸ TEJRAL 2011, 18.

with themselves the Alani, a Gothic people,” as he wrote in *De Bello Vandalico*.⁶⁹ The Alans’ migration to Northern Gallia finds a reliable illustration of an interesting category of typical Alanic daggers with notches at the blade shoulder. Specific design and the specific context of most finds make them striking migration markers. These daggers are the subject of repeated research.⁷⁰ Their highest concentration, with hundreds of finds, is in the Crimea and Western Subcaucasia (Fig. 3. 2). The finds in the Black Sea forest-and-steppe area are quite explainable by the contacts between the Crimean and other Northern Black Sea populations, but their later distribution is obviously related to the events described in the mentioned narrative. From the left bank of the Lower Danube (i. e. Roman *limes*) their distribution area goes was extended around the Carpathians on the south and occupied Pannonia Inferior and Valeria Ripensis.⁷¹ The next point on the map is a find in Île-de-France in North-Western Europe, quite close to Normandy and Airan/Moult.⁷² The next stage of the Alanic migration towards Spain is marked by the westernmost find in Sainte-Livrade-sur-Lot (FR).⁷³

Earrings similar to the find from Airan/Moult are almost not known outside the Crimea (Fig. 3. 3), except for the find in Miercurea Sibiului-Petrișin in Transylvania,⁷⁴ which possibly indicates fast migration to Gallia.

The chronology of the Vandals’ and Alans’ migration according to written sources in possession is a weak point of the hypothesis of the Vandalic origin of the buckles under study.

Although the Vandals are documented in the Danube Area quite early, they settled in Pannonia as the Empire’s allies under Constantine the Great, after they sustained a crushing defeat from Visigothic King Geberichin in the 330s. These Vandals from the tribe of Hasdingi remained in the Danube Area probably as late as the 380s, when Hunnic and Gothic pressure forced them to move westwards, thus raising the problem of relations between the Vandals’ migration from the Middle Danube and the Vandals’ and Alans’ migration from the Maiotis. The possible answer is a passage from Jordanes’ *Getica*: “Now the Vandals and the Alans, as we have said before, had been dwelling in both Pannonias by permission of the Roman Emperors. Yet fearing they would not be safe even here if the Goths should return, they crossed over into Gaul”.⁷⁵

The Alans’ and Vandals’ stay in Gallia is usually dated to a short period of 406–409/410 AD. This date makes the year of 409/410 the *terminus ante quem* for the burial in Airan/Moult. Moreover, it means that the buckle from this grave (similarly to the rest of the grave goods) was made in between of the 380s and 406, in contradiction to the chronology of the polychrome brooches from this grave.

C. Pilet dates the burial in Airan/Moult to 420–430, according to the parallels he knew in Central Europe, perhaps a general impression of the Untersiebenbrunn Horizon.⁷⁶ It is worth taking into account that C. Pilet interpreted all the 5th century Eastern Germanic finds in Normandy as a single phenomenon dating from the early 5th to the first half of the 6th century, related to the migrants from the Middle Danube, interpreted as Rome’s military allies.⁷⁷ At any rate, this Vandalic-Alanic hypothesis can only explain the appearance of the buckles in this style in Airan/Moult and perhaps in Crimean Yalta, though it contradicts to the Szabadbattyán find, since the Vandals left that area prior to the appearance of the buckles of this particular

⁶⁹ PROCOPIUS BV III: I.

⁷⁰ For recent studies see ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2008; ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2009; LEVADA 2013, with bibliography.

⁷¹ LEVADA 2013, Fig. 2. 4–9.

⁷² LEVADA 2013, Fig. 2. 2.

⁷³ LEVADA 2013, Fig. 2. 1.

⁷⁴ LUCA ET AL. 2005, Fig 3. 1–2.

⁷⁵ JORDANES 161. One should take into account that Alans did not participate in the conflict of the Goths and the Vandals, and that the relations between the Goths and the Alans before the Migration Period should be discussed in a specific research (see for example LEVADA 2006a, 64–65). Therefore, a relatively late chronology of the earring from Airan/Moult is not an argument against this version.

⁷⁶ PILET 2006a, 273.

⁷⁷ PILET 2006a.

style and type. The more so, the Vandals are hardly connectable to Western Ukrainian finds, and, besides, their migration does not explain the relation of the artefacts in question with Scandinavian Sösdala Style.

ELUSIVE HERULES

The only Eastern Germanic people keeping relations with Scandinavia according to the sources in possession were the Heruli. Procopius in *De Bello Gothico* informs on the Danubian *Eruli*'s embassy to their northern relatives in the Isle of Thule,⁷⁸ when the Heruli were defeated by the Langobards. Procopius stated that the Heruli came from somewhere behind the Danube: "*They used to dwell beyond the Ister River from of old.*" Since Procopius here discusses the events in the Middle Danube area, often it is concluded that these Danubian Heruli came from the north.⁷⁹ However, Procopius used the preposition 'ὕπερ,' clearly indicating that the Heruli lived "*behind the Ister,*" or "*on the opposite bank of it*".⁸⁰ In fact, there is no direct connection between the fifth-century Heruli and the territory north of their location. J. Tejral's specific research on probable archaeological connections between the Middle Danube area Scandinavia in the fifth century states: "*the historically substantiated Heruli in this case may only have comprised the narrow social stratum of elites, ruling, dominating a number of groups including perhaps the remnants of the local Suebi and fragments of other tribal communities which were originally from a variety of different places. Otherwise this is also backed up by the results of the latest research, which sees the groups referred to as the Heruli in various places throughout Europe not as a separate tribe, but as factions of elite warriors, as the reports from late antiquity claim*".⁸¹ It is important that J. Tejral's paper specifically discussed the Heruli, who were "*supposed of a Scandinavian origin.*" This origin of the Heruli in the Middle Danube area allegedly derived from their embassy in 527 to their relatives from Foula in search of a person of royal blood as a candidate for their throne. However, Procopius' account stated only that the Danubian Heruli knew of the remote Thule, of their relatives residing there, and that the latter had persons of royal blood among them.

This account by Procopius seems quite strange. His text literally states that the Heruli divided into Scandinavian and Danubian parts just after the Langobards defeated them in 508. In that moment some of them "*led by many of the royal blood, traversed all the nations of the Sclaveni one after the other; and after next crossing a large tract of barren country, they came to the Varni, as they are called. After these they passed by the nations of the Dani, without suffering violence at the hands of the barbarians there. Coming thence to the ocean, they took to the sea, and putting in at Thule, remained there on the island*".⁸² Demonstratively enough, the Heruli moved to the North not by the shortest direct way, but went through the lands of the Slavs, who lived on the right bank of the Danube: "*And the Eruli, unable to bear all this any longer, crossed the Ister River and decided to live as neighbours to the Romans in that region; this was during the reign of the Emperor Anastasius, who received them with great friendliness and allowed them to settle where they were*".⁸³ In the age of Procopius, the Slavs "*alone inhabit the greatest part of the northern bank of the Ister*".⁸⁴ As the Heruli definitely wanted to avoid the lands of the Langobards and the Gepids, it was necessarily the case of the left bank of the Lower Danube, from Sucidava and downstream. Therefore, the Heruli's embassy tried to go round the Carpathians from the east.

⁷⁸ PROCOPIUS BG II. XIV–XV. According to the text, Procopius considered Thule a part of Scandinavia rather than the Isle of Foula.

⁷⁹ Sergei Kondrat'ev's Russian translation literally reads: "*Они жили поутстороню реки Истра, ксеверу...*" ("*They lived on the opposite side of the Ister River, on the north...*").

⁸⁰ I am very grateful to Petr Shuvalov for the consultation.

⁸¹ TEJRAL 2013, 383–390.

⁸² PROCOPIUS BG II: XV.

⁸³ PROCOPIUS BG II: XIV.

⁸⁴ PROCOPIUS BG III: XIV.

It is well known that Procopius' description of Thule (i.e. Scandinavia) originated from an unknown source, which was also used by Jordanes in his description of Scandza.⁸⁵ This passage breaks Procopius' narrative and splits the story. It is worth remembering that Jordanes, describing the fourth-century events with a reference to Ablabius, located "*gentem Herulorum*" near the Maiotis.⁸⁶ The Heruli's stay in the Northern Black Sea Area as early as the third century AD is evidenced by Dexippus. In the area, there are finds from the period naturally related to the northern parts such as Jutland and Scandinavia.⁸⁷ A good illustration of the supposed migration from the north to the Black Sea is represented by the Monströsa or Rosettenfibeln brooches, with their main concentration in Funen and Zealand. Only Groups 5, 6, and 7 of these brooches were distributed in the continental part of the Eastern Baltic Sea area and they also penetrated into the Black Sea area.⁸⁸ Although the finds under discussion are not typical of the antiquities connectable with Eastern Germanic peoples like the Goths, Vandals, and Gepids, they confirm the existence of direct routes from Scandinavia to the Northern Black Sea area. A recent research showed that the ornaments in this 'rosette style' also appeared in the Crimea.⁸⁹ Therefore, one has reason to suppose that Procopius simply invented the division of the Heruli after their defeat by the Langobards, and especially the story of a part of the Heruli's migration to the north. The possible reason is that Procopius tried to explain why they searched for a new kind far in the north, where he did not know of the Heruli, though in fact this travel followed the historical route long-known to the Heruli towards their *Urheimat*, with which they kept some relations.

Back to the circle of ornaments of the Szabadbattyán buckle, it is worth repeating two versions of its appearance south of Scandinavia. Initially I considered them imported directly from the north.⁹⁰ Later on, I tended to suppose that in the first half of the fifth century there was a new migration wave from Scandinavia to modern Volhynia,⁹¹ where a new power centre appeared for a certain period, as prestigious finds of typical North European style suggest. Later, these artefacts penetrated to the Crimea, Middle Danube Area, and Normandy from this centre.

It should be mentioned that the Sösdala Style ornaments in Central and Eastern European assemblages possess an interesting common feature: though graves of the Untersiebenbrunn Type often combined them with polychrome ware of *Cloisonné* Style (Untersiebenbrunn, Airan/Moult, Jakuszowice), the treasures of the Kachin-Coşoveni Group contained either 'pure' Untersiebenbrunn Type artefacts or their combination with plain silver ware of the Northern Black Sea Style (Kachin, Zamość, Coşoveni de Jos, and Bar). Moreover, synchronous finds in the *Cloisonné* Style, clearly of Danubian origin, are known both in the said area and farther to the east.

INSCRIPTIONS AND SIGNS

One of the most known features of the Szabadbattyán buckle is a runic inscription on the back side of its panel (*Fig. 4. 1*). The scholars are always careful about the finds with symbols related to Elder Futhark: are they a script or a decoration? The runes scratched on the inner side of the already finished artefacts certainly suggest that they formed an inscription. In the given case, there is Eastern Germanic rune $\mathfrak{D}$, usually read in such cases as 'ing,' and the inscription is most often interpreted as 'mārings,' ending with a swastika symbol:

⁸⁵ Cf. PROCOPIUS BG II: XV; JORDANES 19–21.

⁸⁶ JORDANES 117.

⁸⁷ LEVADA 2006, 196–200, Fig. 1–7.

⁸⁸ LUND HANSEN–PRZYBYŁA 2010, Fig. 39.

⁸⁹ LEVADA 2012, 144, Fig. 2.

⁹⁰ LEVADA 2011.

⁹¹ LEVADA 2013a.



I am not a runologist and therefore will not dare to analyse all the possible readings and interpretations of this inscription. I can only reproduce some of the existing opinions: ‘horseman’,⁹² ‘descendent of Mar(h)s,’ ‘marsh-man’,⁹³ ‘of Māring’,⁹⁴ or a ‘tribal name’.⁹⁵ The runic inscription is a unique case among this circle of finds, therefore the question appears who was its author, the buckle-maker or the owner?

Preparing the publication of the Bar treasure, I noticed that the back side of its panel has a scratched pentagram (Fig. 4. 2). The same pentagram occurs on the buckle from Yalta (Fig. 4. 3). These symbols were made in a manner similar to the inscription on the Szababattyán buckle. The conclusion is that all these inscriptions were made by the buckle-makers before sending the buckle (or the belt) to their new owners. Pentagram is not known among the runic inscriptions, but since the buckles from Bar and Yalta did not have runes, there probably was some sacral context, unknown to us, behind those images.

The find in Sukhodil/Shydlivtsy supports the version that the buckle-maker scratched the symbols. This new buckle also bears a runic inscription (Fig. 4. 4). I have the pleasure to thank Tineke Looijenga for the consultation: in her opinion, “*The inscription on your buckle might be read as olwukiso, which is probably a name.*” Therefore, this inscription reads as below:



Two runic inscriptions on the buckles of the kind certainly indicate Germanic context. Rune $\mathfrak{F}$, which is typical of Eastern German tradition, on the Szababattyán buckle points on the tribes in the Gothic circle.⁹⁶ However, rune $\mathfrak{s}$ shaped like $\mathfrak{x}$ is typical of the monuments Kragehul I (DK), Møllegårdsmarken (DK), Vimose III (DK), Harford Farm (GB), Vimose IV (DK), Niederstotzingen (D), Himlingøje II (DK), and Schretzheim I and II (D).⁹⁷ This distribution area indicates Funen – four finds, Zealand – one find, south-western Germany (Baden-Württemberg) – two finds, and Eastern England (Norfolk) – one find, i.e. the areas far from most of Eastern Germanic tribes, according to their location in the period in the account of narrative sources, perhaps with the exception of the Heruli.

IN CONCLUSION

The search for the parallels to the Szababattyán buckle meets with a number of objective difficulties. The information of the chance finds is not always reliable. In cases of the finds with more or less determinable context, the main problem is a deep merging of styles in the Great Migration Period. Different jewelry traditions – Late Hellenistic Style, *Cloisonné* Style, *Kerbschnitt* Style, Plain Silver Eastern Germanic Style, and Sösdala Style – appear in the same complexes and sometimes on the same artefact. This mutual influence appearing through vast areas makes unequivocal interpretation almost impossible. Be that as it may, the Northern Germanic context of this group of ornaments is obvious.

No less problematic is the interpretation of the motifs on this group of ornaments. Some of them are

⁹² ANTONSEN 1975, 75.

⁹³ ANTONSEN 2002, 279.

⁹⁴ GRØNVIK 1985.

⁹⁵ LOOIJENGA 2003, 175.

⁹⁶ According to modern research, runes are inscribed on a ring from Pietroassa (County Buzău, RO), a spearhead from Kovel (Suszyczno, Volyn area, UA), a spearhead from Dahmsdorf-Müncheberg (Brandenburg, D), and a spindle whorl from Lețcani (County Iași, RO). This list might be enlarged with a comb fragment from Moshchenoe (Belgorod area, UA), a poorly known artefact indicating the easternmost location of such finds (EGOREJCHENKO–SEMYONOV 1998, 120–121).

⁹⁷ LOOIJENGA 2003, 137.

certainly related to Northern Europe, but the others, particularly that of the Szabadbattyán buckle, rather indicate Roman influence. This situation is a reliable feature of the Great Migration Period in the Middle Danube area. Various Germanic peoples brought their own, particularly artistic, traditions to the region and created new amazing designs and styles, which is brilliantly described by the person whose jubilee we are celebrating by this volume. I am very proud that the book dedicated to Margit Nagy allowed me to make a small contribution to the discussion.

ACKNOWLEDGEMENT

I am extremely grateful to my friends and colleagues Jacek Andrzejowski, Aleksander Bursche, Orsolya Heinrich-Tamáská, Nikita Khrapunov, Tineke Looijenga, and Petr Shuvalov for their kind support, which made it possible for me to finish this paper. The text was translated from Russian by Nikita Khrapunov.

Table 1. Ornamentation of jewellery of the circle of the Szabadbattyán buckle (pp. 384–385)⁹⁸
Таблица 1. Орнаментация ювелирных изделий круга пряжки из Сабадбаттьян (бок 384–385)

<i>Findspot</i>	<i>Image</i>	<i>Stamp type</i>	<i>Ornamental elements</i>	<i>Inscription</i>
<i>Szabadbattyán</i>	A cross of vine leaves	 ooo		𐌹𐌺𐌰𐌸𐌰𐌹𐌺
<i>Airan/Moult</i>	A cross of vine leaves; snake-headed tip of the tongue	 ooo		Low panel is missing
<i>Bar</i>	Double-headed snake; snake-headed tip of the tongue	 ooo (((▲▲▲	 Kerbschnitt (chip carving)	☆
<i>Zdolbuniv (brooch)</i>	Double-headed snake	 ooo		unknown
<i>Yalta</i>	<i>Triskelion</i> of dragon's heads; snake's heads border along the edge of the panel (crawling serpent); bearded human head on the base of the tongue; beast-headed tip of the tongue	 ooo ooo (((		☆
<i>Sukhodil/Shydlivtsy</i>	Human figure framed by two plants (trees); beast-headed tip of the tongue	 		𐌹𐌺𐌰𐌸𐌰𐌹𐌺

⁹⁸ Considering all these finds according to the complexity of their design and the accuracy of their execution, the most impressive are the buckles from Bar, Airan/Moult, and Yalta. The second group comprises the buckles from Szabadbattyán and Sukhodil/Shydlivtsy, and the brooch from Zdolbuniv. The belt set from Zamość and the buckle from Kachin are rather simple, without a plot. However, the complicated decoration of the tongue of the Zamość buckle gives an impression that it was intended for another buckle of a higher level. Both small buckles are also rather simple.

Zamość (buckle)	Vine leafs on the tongue.; beast-headed tip of the tongue	 		no
Zamość (belt-end)	—	  		no
Kachin	—	  		unknown
Bârlad-Valea Seacă	—	  		unknown
Międzybórz	—	  		no
Types of stamps according to Ulla Lund Hansen (1969) 				

BIBLIOGRAPHY

Sources

JORDANES: Jordanes: *The origin and deeds of the Goths*. Translated by Charles C. Mierow. Princeton 1915.
 PROCOPIUS: *De Bello Vandalico*. History of the wars, Vol. II. Translated by H. B. Dewing. Harvard 1916.
De Bello Gothico. History of the wars III. Translated by H. B. Dewing. Harvard 1916.
De Bello Gothico. History of the wars IV. Translated by H. B. Dewing. Harvard 1924.

ANTONSEN 1975: Antonsen, E. H.: *A Concise Grammar of the Older Runic Inscriptions*. Tübingen 1975.

ANTONSEN 2002: Antonsen, E. H.: *Runes and Germanic Linguistics. Trends in Linguistics. Studies and Monographs 140*. New York 2002.

ARNTZ-ZEISS 1939: Arntz, H. – Zeiss, H.: *Die einheimischen Runendenkmäler des Festlandes*. Leipzig 1939.

BARANOV 1975: Баранов, И. А.: Раннесредневековая пряжка из Ялты. *Советская Археология* 1975:1, 271–275.

BITNER-WRÓBLEWSKA 2001: Bitner-Wróblewska, A.: *From Samland to Rogaland. East-West connections in the Baltic basin during the Early Migration Period*. Warszawa 2001.

EGOREJCHENKO-SEMYONOV 1998: Егорейченко, В. В. – Семёнов, А. И.: Новые поселения черняховской культуры юго-запада Белогородчины. In: *Поселения: среда, культура, социум*. Материалы тематической научной конференции. Санкт-Петербург 6–9 октября 1998 г. Ред.: Савинов, Д. Г. – Седых, В. Н. – Петров, Н. И. Санкт-Петербург 1998, 119–122.

- FABECH–NÄSMAN 2013: Fabech, Ch. – Näsman, U.: A Lonely Rider? The Finding Place of the Sösdala Find and the Context of its Finds. In: *Inter Ambo Maria: Contacts between Scandinavia and the Crimea in the Roman Period*. Eds.: Khrapunov, I. F. – Stylegar, A. Kristiansand–Simferopol 2013, 84–106.
- FETTICH 1928: Fettich, N.: Eine gotische Silberschnalle im Ungarischen Nationalmuseum. *Seminarium Kondakovianum* 2 (1928) 105–111.
- FORSSANDER 1936: Forssander, J. E.: Provinzialrömisches und Germanisches: Stilstudien zu den schonischen Funden von Sösdala und Sjörup. *Humanistiska Vetenskapssamfundets i Lund Årsberättelse* 7 (1936–37) 11–100.
- GAVRITUHIN 2000: Гавритухин, И. О.: Финал традиций культур римского времени в Восточном Прикарпатье. In: *Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa*. Eds.: Mączyńska, M. – Grabarczyk, T. Łódź 2000, 261–320.
- GRØNVIK 1985: Grønvik, O.: Über den Lautwert der Ing-Runen und die Auslassung von Vokal in den älteren Runeninschriften. *Indogermanische Forschungen* 90 (1985) 168–195.
- ICONOMU 1969: Iconomu, C.: Noi morminte paleocreștine la Mangalia. *Pontica* 2 (1969) 81–110.
- ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2008: Istvánovits, E. – Kulcsár, V.: Az ún. «meót» típusú kardok/török a Kárpát-medencében. *A Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve* 50 (2008) 281–290.
- ISTVÁNOVITS–KULCSÁR 2009: Иштванович, Э. – Кульчар, В.: Мечи/кинжалы с боковыми вырезами в Карпатском бассейне. In: *Гунны, готы и сарматы между Волгой и Дунае*. Ред.: Фурасев А. Г. Санкт–Петербург 2009, 143–151.
- KENT 1981: Kent, J. P. C.: The Family of Constantine I (A.D. 337–364). *Roman Imperial Coinage* VIII. London 1981.
- КНАИРЕДИНОВА 2002: Хайрединова, Э. А.: Женский костюм варваров Юго-Западного Крыма в V – первой половине VI вв. In: *Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии IX*. Ред.: Айбабин А. И. Симферополь 2002, 53–118.
- KISS 1980: Kiss, A.: Germanische Funde von Szabadbattyán aus dem 5. Jahrhundert. *Alba Regia* 18 (1980) 105–113.
- KRAUSE–JANKUHN 1966: Krause, W. – Jankuhn, H.: *Die Runeninschriften im älteren Futhark*. Göttingen 1966.
- КУХАРЕНКО 1982: Кухаренко, М. Ю.: О качинской находке V в. In: *Древности эпохи Великого переселения народов V–VIII вв.* Ред.: Амброз, А. К. – Эрдели, И. Ф. Москва 1982, 234–244.
- LEVADA 2006: Levada, M.: «Другие Германцы» в Северном Причерноморье позднего римского времени. In: *Боспорские исследования XI*. Симферополь–Керчь 2006, 194–251.
- LEVADA 2006a: Левада, М.: Миф о городищах черняховской культуры. In: *Готы и Рим*. Eds.: Левада, М. Е. – Самойленко, Л. Г. Киев 2006, 60–72.
- LEVADA 2010: Levada, M.: Scandinavian Influence in the Crimea and on the Roman–Barbarian Borderland in the Fifth Century. In: *International conference «Inter Ambo Maria. Contacts Between Scandinavia and Crimea in the Roman Period» October, 21–25, 2010, Gaspra, Crimea, Ukraine*. Simferopol 2010, 73–86.
- LEVADA 2011: Levada, M.: To Europe via the Crimea: on possible migration routes of the northern people in the Great Migration period. In: *Inter Ambo Maria: Contacts between Scandinavia and the Crimea in the Roman Period*. Eds.: I. Khrapunov, F. – A. Stylegar. Kristiansand–Simferopol 2011, 115–137.
- LEVADA 2012: Levada, M.: Early Contacts between Scandinavia and the Crimea. In: *International conference «Inter Ambo Maria. Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea» 3–7 October 2012 Gaspra, Crimea, Ukraine*. Simferopol 2012, 142–149.

- LEVADA 2013: Левада, М. Е.: О влиянии аланских военных традиций на восточногерманские народы. In: *Крым в сарматскую эпоху (II в. до н.э. – IV в. н.э.)*. Ред.: Храпунов, И. Н. Симферополь 2013, 171–187.
- LEVADA 2013a: Levada, M.: Sösdala: The Problem of Singling out an Artistic Style. In: *Inter Ambo Maria: Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea*. Eds.: Khrapunov, F. I. – Stylegar, A. Kristiansand–Simferopol 2013, 213–235.
- LOOIJENGA 2003: Looijenga, T.: *Texts & contexts of the oldest Runic inscriptions*. The Northern World 4. Leiden–Boston 2003.
- LUCA ET AL 2005: Luca, S. A. – Pinter, Z. K. – Țiplic, I. M. – Georgescu, A. – Diaconescu, D.: Descoperiri gepide la Miercurea Sibiului-Petriș (jud. Sibiu). In: *Relații interetnice în Transilvania (sec. VI–XIII)*. Bibliotheca Septemcastrensis 12. București 2005, 17–29.
- LUND HANSEN 1969: Lund Hansen, U.: Kvarmløsefundet – en analyse af Sösdalastilen og dens forudsætninger. In: *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie*. København 1969, 63–102.
- LUND HANSEN–PRZYBYŁA 2010: Lund Hansen, U. – Przybyła, M.: Rosettenfibeln – ein Klassifikationsversuch. In: *Worlds apart? Contacts across the Baltic Sea in the Iron Age*. Eds.: Lund Hansen, U. – Bitner-Wróblewska, A. København–Warszawa 2010, 241–286.
- MARTIN 2004: Martin, M.: Kontinentalgermanische Runeninschriften und «alamannische Runenprovinz» aus archäologischer Sicht. In: *Alemannien und der Norden. Internationales Symposium vom 18.–20. Oktober 2001 in Zürich*. Hrsg.: Naumann, H.-P. Berlin–New York 2004, 165–212.
- MÜLLER 2002: Müller, R.: Die Germanen des Gräberfeldes Keszthely-Fenekpuszta Ödenkirche Flur. In: *Germanen am Plattensee: Ausstellung des Balatoni Muzeums Keszthely im Museum für Frühgeschichte des Landes Niederösterreich, Schloss Traismauer. Vom 6. April bis 1. November 2002*. Ed.: Windl, H. Traismauer 2002, 29–32.
- MÜLLER 2003: Müller, R.: Germans and Alans in Transdanubia in the 5th century. In: *Hungarian Archaeology at the Turn of the Millennium*. Eds.: Visy, Zs. – Bartosiewicz, L. Budapest 2003, 291–293.
- PALADE 2004: Palade, V.: *Asezarea și necropola de la Barlad-Valea Seaca, secolele III–V. Monografie*. București 2004.
- PETROV–KALISHCHUK 1964: Петров, В. П. – Калищук, А. П.: Скарб срібних речей з с. Качин Волинської області. In: *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині 5*. Ред.: Смішко, М. Ю. – Баран, В. Д. – Ратич, О. О. – Черниш, О. П. Львів 1964, 88–94.
- PILET 2006: Пиле, К.: От «клада из Эрана» к могиле «княжны из Мульта». In: *Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии XII*. Ред.: Айбабин, А. И. – Зинько, В. Н. Симферополь 2006, 251–259.
- PILET 2006a: Пиле, К.: Иноземцы в Нормандии (по данным могильников конца IV – первой половины VI вв.). In: *Боспорские исследования XI*. Ред.: Зинько, В. Н. – Айбабин, А. И. Симферополь–Керчь 2006, 252–281.
- PILET 2007: Pilet, Ch.: Du «Trésor d’Airan» a la tombe de la «Princesse de Moulte». In: *Barbaren im Wandel: Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit*. Hrsg.: Tejral, J. Brno 2007, 219–248.
- DE ROBILLARD DE BEAUREPAIRE 1875: de Robillard de Beaurepaire, E.: Note sur une découverte de bijoux mérovingiens au village de Valmeray, commune de Moulte (Calvados). *Bulletin de la Société des antiquaires de Normandie* VIII (1875) 151–163.
- SHCHUKIN 2005: Щукин, М. Б.: *Готский путь. Готы, Рим и черняховская культура*. Санкт-Петербург 2005.
- SULIMIRSKI 1965: Sulimirski, T.: Znalezisko z Zamościa i jego tło. *Archeologia Polski* 11 (1965) 18–173.
- TEJRAL 1973: Tejral, J.: *Mahren im 5. Jahrhundert: die Stellung des Grabes XXXII aus Smolin im Rahmen*

- der donauländischen Entwicklung zu Beginn der Völkerwanderungszeit*. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně 1–3. Brno 1973.
- TEJRAL 1988: Tejral, J.: Zur Chronologie der frühen Völkerwanderungszeit im mittleren Donaauraum. *Archaeologia Austriaca* 72 (1988) 223–304.
- TEJRAL 1997: Tejral, J.: Neue Aspekte der frühvölkerwanderungszeitlichen Chronologie im Mitteldonaauraum. In: *Neue Beiträge zur Erforschung der Spätantike im mittleren Donaauraum. Archeologického Ústavu AV ČR Brno* 8. Eds.: Tejral, J. – Friesinger, H. – Kazanski, M. Spisy. Brno 1997, 321–401.
- TEJRAL 2000: Tejral, J.: The Problem of the primary Acculturation at the Beginning of the Migration Period. In: *Die spätrömische Kaiserzeit und die frühe Völkerwanderungszeit in Mittel- und Osteuropa*. Eds.: Mączyńska, M. – Grabarczyk, T. Łódź 2000, 5–31.
- TEJRAL 2007: Tejral, J.: Das Hunnenreich und die Identitätsfragen der barbarischen «gentes» im Mitteldonaauraum aus der Sicht der Archäologie. In: *Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Spisy Archeologického Ústavu AV ČR v Brně* 26. Ed.: Tejral, J. Brno 2007, 55–119.
- TEJRAL 2011: Tejral, J.: Einheimische und Fremde: das norddanubische Gebiet zur Zeit der Völkerwanderung. *Spisy Archeologického ústavu AV ČR v Brně* 33. Brno 2011.
- TEJRAL 2013: Tejral, J.: The Connections between the Region North to the Danube and Northern Europe. Some Aspects of Ethnic and Social Identity of the Fifth Century Elites. In: *Inter Ambo Maria: Northern Barbarians from Scandinavia towards the Black Sea*. Eds.: Khrapunov, I – Stylegar, F.-A. Kristiansand–Simferopol 2013, 383–408.

ПРЯЖКА ИЗ САБАДБАТТЯН (ОБЛАСТЬ ФЕЙЕР, ВЕНГРИЯ) И ЕЁ ПАРАЛЛЕЛИ

Публикация посвящена знаменитой рунической пряжке, найденной в Сабадбаттяне и её возможным аналогиям.

Поиск параллелей приводит к необходимости анализа типологических, стилистических и технологических соответствий. За скобки статьи вынесена проблема анализа мотивов.

Выделенная узкая группа параллелей со схожими типологическими, технологическими и стилистическими признаками, позволяет говорить о концентрации находок на Волыни.

Датировка находок, близких к пряжке из Сабадбаттян остаётся проблемной в связи с тем, что большая часть находок сделана вне комплексов. Использование хронологии Ярослава Тейрала представляется наиболее приемлемым на сегодня методом, но при этом следует учитывать: (1) эволюцию взглядов автора на дату группы восточноевропейских кладов типа Качин–Кошовень, (2) уточнение им рамок периодов D1 и D2 в Северном Причерноморье, (3) замечание Я. Тейрала по поводу сложности с датами находок предметов стиля Сёсдала вне Скандинавии.

Новая находка рунической надписи на пряжке подобного типа, позволяет предположить, что символику на подобные пряжки наносили не владельцы, а мастера, их изготовившие.

Основной проблемой интерпретации пряжки из Сабадбаттяна и круга подобных изделий остаётся необычайно сложное смешение стилей эпохи Великого переселения народов. Разные ювелирные традиции – поздняя эллинистическая, клуазоне, кербшнитт, гладкий серебряный восточногерманский стиль и стиль Сёсдала, не только встречаются в одних комплексах, но иногда и на одних изделиях. Такое взаимное влияние, разбросанное на огромных территориях, делает крайне сложной однозначную трактовку или интерпретацию. Но северный германский контекст этой группы украшений очевиден.



Fig. 1. 1: Szabadbattyán (HU); 2: Yalta (UA); 3: Sukhodil/Shydlivtsy (UA); 4: Bar (UA);
5: Bârlad-Valea Seacă (RO); 6: Międzybórz (PL)
Рис. 1. 1: Сабадбатъян (HU); 2: Ялта (UA); 3: Суходил/Шидлинцы (UA); 4: Бар (UA);
5: Бырлад-Валя Сяче (RO); 6: Менджибуж (PL)



Fig. 2. 1: Airan/Moult (FR); 2: Kachin (UA); 3–4: Zamość (PL); 5: Zdolbunov (?) district (UA); 6–8: Crimea, Józef Chojnowski's collection (photo: Roman Soful); 9: Keszthely-Fenekpuszta (HU) (after MÜLLER 2002, Fig. 9. 1)

Рис. 2. 1: Эран/Мульм (FR); 2: Качин (UA); 3–4: Замостье (PL); 5: Здолбуновский (?) район (UA); 6–8: Крым, коллекция Юзефа Хойновского (фото Роман Софул); 9: Кестхей-Фенекпуста (HU) (по MÜLLER 2002 рис. 9. 1)

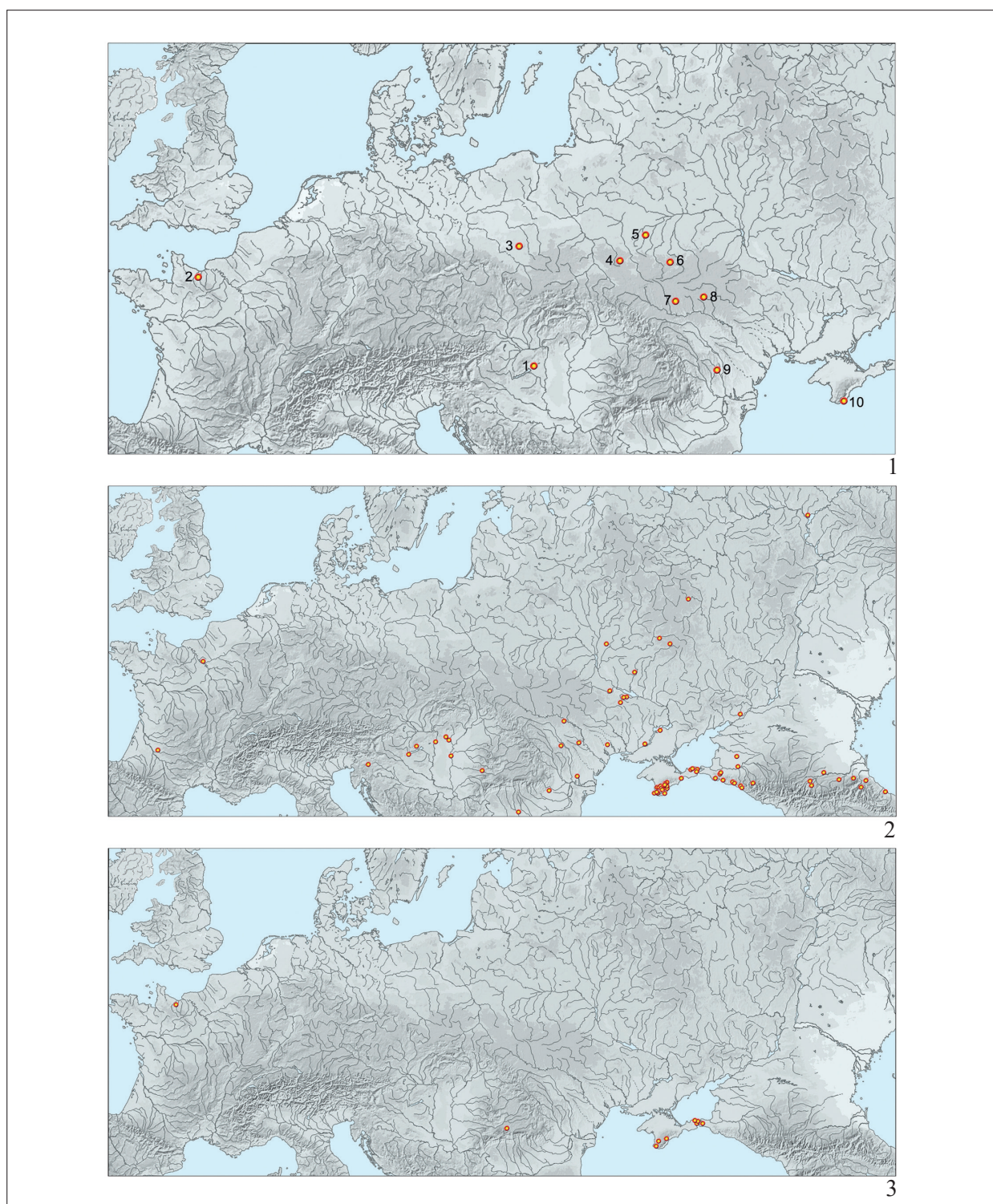


Fig. 3. 1: Parallels to the Szabadbattyán buckle; 2: Distribution area of daggers with notches at the shoulder of the blade (after LEVADA 2013); 3: Finds of Crimean Type earrings (after KHAIREDDINOVA 2002; LUCA ET AL 2005; PILET 2006). 1: Szabadbattyán (HU); 2: Airan/Moult (FR); 3: Międzybórz (PL); 4: Zamość (PL); 5: Kachin (UA); 6: Zdolbuniv (UA); 7: Sukhodil/Shydlivtsy (UA); 8: Bar (UA); 9: Bârlad – Valea Seacă (RO); 10: Jalta (UA)

Рис. 3. 1: Параллели пряжки из Сабадбатьян; 2: Распространение кинжалов с вырезами на лезвии у основания клинка (по ЛЕВАДА 2013); 3: Находки серёг крымского типа (по ХАЙРЕДИНОВА 2002; ЛУКА ET AL 2005; ПИЛЕТ 2006). 1: Сабадбатьян (HU); 2: Эран/Мульт (FR); 3: Мендзибуж (PL); 4: Замостье (PL); 5: Качин (UA); 6: Здолбуновский (UA); 7: Суходил/Шидлинцы (UA); 8: Бар (UA); 9: Бырлад-Валя Сяче (RO); 10: Ялта (UA)

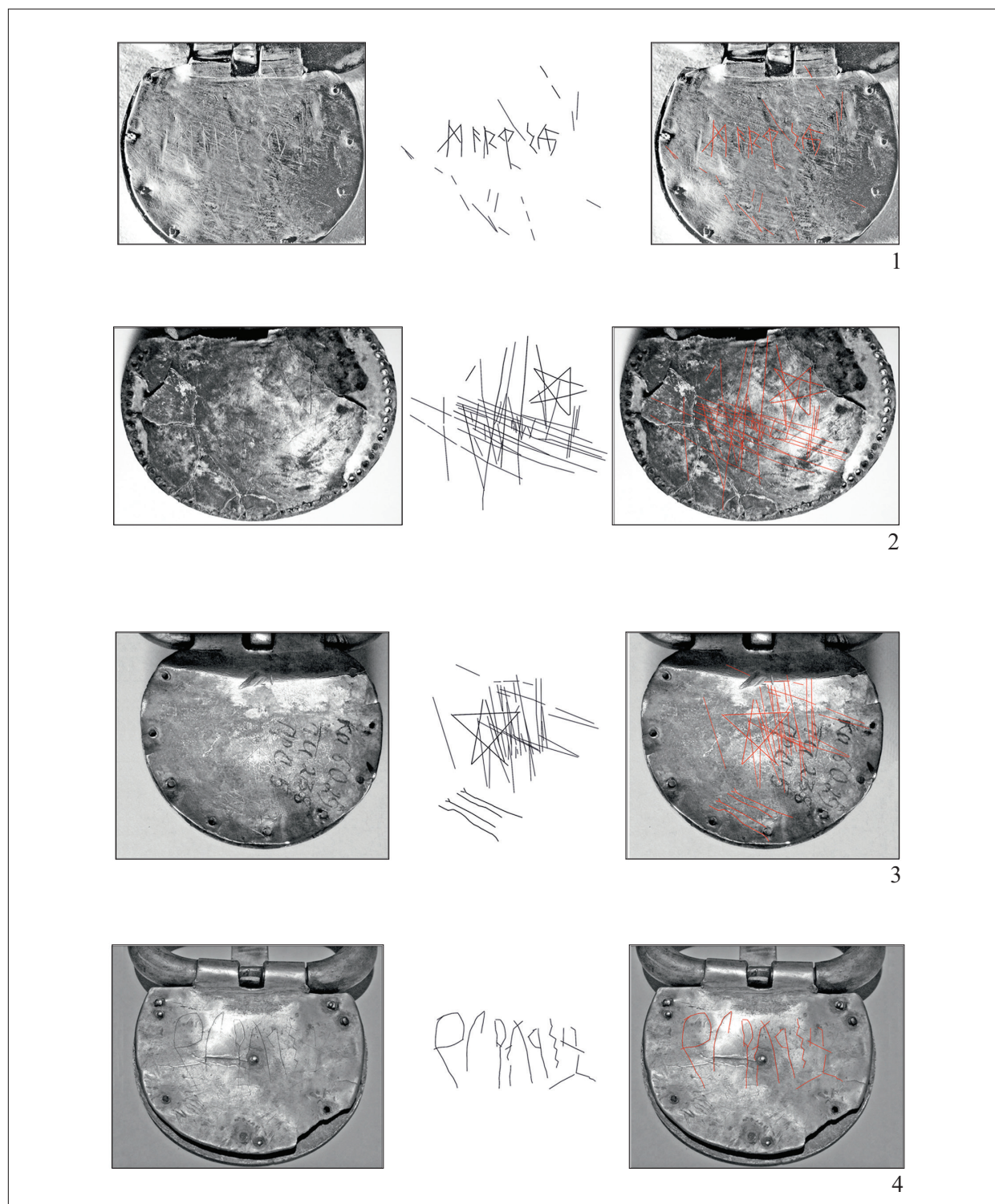


Fig. 4. Inscriptions on buckles. 1: Szabadbattyán (HU); 2: Bar (UA); 3: Yalta (UA); 4: Sukhodil/Shydlyvtsy (UA)
 Рис. 4. Инскрипции на пряжках. 1: Сабадбатьян (HU); 2: Бар (UA); 3: Ялта (UA); 4: Суходил/Шидлиньци (UA)

RELATIONES
RERUM
ARCHÄOLOGISCHE
STUDIEN ZU
EHREN VON
MARGIT NAGY



PÁZMÁNY PÉTER CATHOLIC UNIVERSITY
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY